

Звіт

Червень 2021

НЕЛЕГАЛЬНИЙ ОБІГ БОЄПРИПАСІВ В УКРАЇНІ

Метт Шредер і Олена Шумська

НЕЛЕГАЛЬНИЙ ОБІГ БОЄПРИПАСІВ В УКРАЇНІ

Метт Шредер і Олена Шумська

Публікація організації Small Arms Survey за підтримки Федерального міністерства закордонних справ Німеччини

Авторське право

Видано в Швейцарії організацією Small Arms Survey

© Small Arms Survey, Женевський інститут міжнародних відносин та розвитку (Graduate Institute of International and Development Studies), Женева, 2021

Перше видання у січні 2021.

Опубліковано у перекладі українською мовою у червні 2021.

Всі права захищені. Жодна частина цього видання не може бути відтворена, скопійована у систему збереження, або передана в будь-якій формі і будь-яким чином без попереднього дозволу, наданого у письмовій формі видавцем Small Arms Survey, або тільки у випадку, чітко визначеному законодавством, або відповідно до погоджених умов щодо надання відповідних прав копірайту. Всі інші запити щодо репродукції чи передруку повинні надсилатися координатору видавництва у Small Arms Survey за вказаною адресою.

Small Arms Survey
Graduate Institute of International and Development Studies
Maison de la Paix, Chemin Eugène-Rigot 2E
1202 Geneva, Switzerland

Редактор: Емілія Дюнгел (Emilia Dungal)
Видавничий координатор: Алессандра Аллен (Alessandra Allen)
Відповідальний за комунікацію: Емілія Дюнгел (Emilia Dungal)
Редактор-копірайтер: Алессандра Аллен (Alessandra Allen)
Дизайн і макет: Рік Джонс (Rick Jones)
Переклад з англійської мови: Ольга Газзієро (Olha Gazziero)

Надруковано видавництвом «Гоннет» у Франції.

ISBN 978-2-940548-88-0

Організація Small Arms Survey не приймає жодної сторони щодо статусу або назв країн чи територій, які вказуються у даній публікації.

Фотознімок на обкладинці:

Член проросійських збройних формувань ззовні захопленої української військової частини. Луганськ, 4 червня 2014 р.

Про авторів

Метт Шредер (Matt Schroeder) працює старшим науковим дослідником в організації Small Arms Survey, де він досліджує торгівлю зброєю та нелегальне розповсюдження стрілецької зброї та легкого озброєння. Раніше він працював керівником Проекту моніторингу торгівлі зброєю при Федерації американських вчених. Автор десятка звітів про незаконне розповсюдження зброї, нелегальну стрілецьку зброю і легке озброєння та зменшення потенційних загроз, пов'язаних із звичайною зброєю, він також є співавтором книги «Торгівля стрілецькою зброєю» (Оксфорд, видавництво Oneworld Publications, 2007). Він отримав ступінь бакалавра історії Віттенберзького університету і магістра міжнародної безпекової політики Школи міжнародних та державних справ Колумбійського університету.

Олена Шумська (Olena Shumska) працює консультантом організації Small Arms Survey. Вона отримала ступінь магістра міжнародної історії Женевського інституту міжнародних відносин та розвитку і магістра російських та східноєвропейських студій Оксфордського університету. Вона досліджує пострадянські країни, зокрема Україну та Росію.

Подяка

Автори висловлюють щиру подяку численним особам і організаціям, які сприяли реалізації цього проекту, включаючи Марко Баччіні (Marco Vaccini) (Small Arms Survey), Луку Бухіна (Luka Buhin) (ОБСЕ), Фредеріка Граса (Frederic Gras), Дем'єна Сплітерса (Damien Spleeters) (Conflict Armament Research), Н.Р. Джензен-Джонса (N.R. Jenzen-Jones) (Armament Research Services), Бріана Кастенера (Brian Castner) (Міжнародна амністія), Нейла Гібсона (Neil Gibson) (Fenix Insight), Емілію Дюнгель (Emilia Dungal) (Small Arms Survey), Ніколаса Флоркіна (Nicolas Florquin) (Small Arms Survey), Андре Десмаре (André Desmarai) (Small Arms Survey), і Центр «Соціальні індикатори». Їх екпертна оцінка і поради сприяли здійсненню проекту на різних етапах.

Ця публікація отримала грантову підтримку від Федерального міністерства закордонних справ Німеччини. У звіті також використано дані, зібрані під час попереднього дослідження, проведеного за фінансової підтримки Уряду Швейцарії.

Зміст

Список абревіатур і скорочень	9
Передмова (резюме)	10
Ключові висновки	11
Вступ	13
Методологія	15
Терміни і визначення	16
Збір даних і джерела	17
I. Моделі, походження і дата виробництва нелегальних боєприпасів в обігу в Україні	19
Боєприпаси до вогнепальної зброї	20
Боєприпаси до легкого озброєння	22
Ручні гранати	24
Гранатомети	24
Протипіхотні наземні міни	26
II. Принципи організації нелегального обігу зброї	29
Нелегальний обіг на внутрішній території	30
Джерела походження нелегальних боєприпасів у внутрішньому обігу в Україні	30
Способи перевезення і методи контрабанди	38
Транскордонна нелегальна торгівля	40

Контрабанда нелегальних боєприпасів через кордон України	40
Способи перевезення і методи контрабанди	45
III. Наслідки	51
Кінцеві примітки	57
Використана література	62

Список таблиць і ілюстрацій

Таблиця 1 Цинки з боєприпасами до вогнепальної зброї, вилучені протягом 2014–2020 рр., за країною і датою виробництва	22
Таблиця 2 Дані про боєприпаси і вибухові пристрої, вилучені протягом 2013–2019 рр.	23
Таблиця 3 Вибірка моделей ручних гранат, вилучених протягом 2014–2020 рр., за країною виробництва та датою виробництва	25
Таблиця 4 Гранатомети РПГ, вилучені протягом 2014–2020 рр., за моделлю, країною і датою виробництва	26
Таблиця 5 Кількість випадків викрадення та інших незаконних дій з використанням вогнепальної зброї, боєприпасів, вибухових речовин та іншого військового майна	34
Таблиця 6 Показові приклади незаконного збуту зброї військовослужбовцями і незаконного витоку боєприпасів з військових частин України протягом 2016–2020 рр.	36
Таблиця 7 Кількість вилучених боєприпасів на державному кордоні України протягом 2016–2019 рр.	41
Таблиця 8 Боєприпаси, вилучені ДПСУ протягом 2016–2019 рр.	42
Таблиця 9 Зброя і боєприпаси, вилучені в пунктах перетину державного кордону державними органами Угорщини з 2015 р. по липень 2020 р.	44
Ілюстрації 1 і 2 Патрони до вогнепальної зброї та інші боєприпаси, вилучені у членів злочинної організації, обвинувачених у катуванні і вбивстві, 2018 р.	21
Ілюстрації 3 і 4 Протипіхотні міни та інші боєприпаси, вилучені українськими державними органами, квітень 2020 р.	27

Ілюстрації 5 і 6 Реактивні вогнемети МРО-А російського виробництва, знайдені на території України	31
Ілюстрації 7 і 8 Російський ПЗРК «Ігла» з ящиком, виявлені українськими державними органами, 2014 р.	31
Ілюстрації 9 і 10 Гранатомет РПГ і цинк з боєприпасами, отримані місцевим мешканцем від членів ЛНР, 2016 р.	34
Ілюстрація 11 Гранати та запали до гранат, знайдені неподалік від села у Хмельницькій області, 2019 р.	37
Ілюстрація 12 Гранатомети, знайдені на смітнику в м. Житомир, 2020 р.	37
Ілюстрації 13 і 14 Боєприпаси, вилучені у цивільного населення Донецької і Дніпропетровської областей, 2017 і 2018 рр.	38
Ілюстрації 15 і 16 Гранати РГД-5, виявлені працівниками поштових служб у використаних консервних банках і в гітарі, 2015 р.	39
Ілюстрації 17 і 18 Невелика кількість боєприпасів, які були виявлені у транспортних засобах в пунктах перетину державного кордону, 2016 і 2019 рр.	46
Ілюстрації 19 і 20 Боєприпаси, знайдені у відділенні для рукавичок BMW, який було перевезено морським транспортом з Туреччини, 2018 р.	47

Список абревіатур і скорочень

АТО	Антитерористична операція
Генпрокуратура	Офіс Генерального прокурора України (попередньо: Генеральна прокуратура України)
ДНР	Донецька народна республіка
ДПСУ	Державна прикордонна служба України
ЛНР	Луганська народна республіка
МТНБ (IATG)	Міжнародні технічні норми для боєприпасів (в оригіналі: International Ammunition Technical Guidelines)
НПУ	Національна поліція України
ООС	Операція об'єднаних сил
ПТКР (ATGM)	Протитанкові керовані ракети
ПРЗК (MANPADS)	Переносні зенітно-ракетні комплекси
СБУ	Служба безпеки України
СРСР	Союз Радянських Соціалістичних Республік
UAH	Гривня, національна валюта України
USD	Доллар США
б. д.	без дати

Передмова (резюме)

Виникнення збройного конфлікту на сході України в 2014 році спричинило широкомасштабне розповсюдження стрілецької зброї, легкого озброєння і боєприпасів до них. Ці боєприпаси, які складаються із тисяч гранат, гранатометів*, мінометних снарядів і наземних мін, разом з великою кількістю патронів до вогнепальної зброї поширилися майже у кожен регіон України, включаючи території, які знаходяться далеко від самої зони збройного конфлікту. Боєприпаси становлять безпосередню загрозу безпеці України і несуть потенційну загрозу для інших європейських держав.

З метою кращої оцінки цієї загрози, організація Small Arms Survey збрала і проаналізувала значну кількість даних про нелегальні боєприпаси, вилучені в Україні і сусідніх країнах. Ці дані надають нову інформацію щодо видів і джерел походження нелегальних боєприпасів, які перебувають в обігу в Україні, а також про способи їх перевезення і методи контрабанди, які використовуються нелегальними торговцями зброєю в Україні та їх співучасниками з інших країн. Аналіз маркування на зібраних знімках більше ніж 1600 одиниць вилучених ручних гранат, гранатометів, протипіхотних наземних мін і ящиків боєприпасів вказує на те, що більшість даних одиниць зброї є моделями радянського зразка випуску минулого десятиліття, які вироблялися на заводах Радянського Союзу та Східної Європи. Важко встановити прямі джерела походження цих виробів, проте існуючі докази вказують на те, що в більшості випадків, вони походять з території збройного конфлікту на сході. Уряд України вжив низку заходів для зменшення незаконного збуту зброї і вилучення боєприпасів, які вже були незаконно переміщені зі сходу, але втілити їх не просто, зважаючи на величезний обсяг нелегальних боєприпасів, які перебувають в обігу, та численні способи перевезення і методи контрабанди, які використовують нелегальні торговці зброєю в Україні.

Тоді як нелегальні боєприпаси широко розповсюджуються по внутрішній території України, в результаті цього дослідження не було виявлено доказів незаконного міжнародного переміщення великого масштабу до сусідніх з Україною держав чи інших країн Європи. Вилучення боєприпасів в пунктах перетину державного кордону трапляються відносно нечасто, і їх кількість залишається незначною, зокрема у порівнянні з контрабандою цигарок чи інших незаконних товарів. В результаті попередньої оцінки поширення нелегальних ручних гранат у трьох країнах Західної Європи було отримані подібні результати; незначна кількість, або навіть жодна з гранат, вилучених державними органами цих країн, не походять з України. Тим не менше, обійти перешкоди, які існують на шляху переміщення гранат, гранатометів та інших боєприпасів з України, не так вже й важко, тому навіть одноразова успішна контрабандна схема може радикально змінити профіль незаконної зброї у деяких країнах. Попередження таких схем, а також зменшення кількості цивільних жертв, спричинених неконтрольованими боєприпасами з України, вимагатиме координованих і довгострокових зусиль як з боку державних органів України так і міжнародної спільноти протягом наступних років.

* Під «гранатометами» маються на увазі деякі гранатомети серії РПГ (РГП-18, РПГ-22, РПГ-26 та РПГ-26И), реактивні штурмові гранати РШГ-1 і РШГ-2, а також вогнемети РПО-А і МРО-А.

Ключові висновки

- Тисячі ручних гранат, гранатометів та наземних мін розповсюджуються по території України, в тому числі в містах та інших населених пунктах, які знаходяться за сотні кілометрів від зони збройного конфлікту на сході.
- Більшість цинків з боєприпасами, ручних гранат, гранатометів, протипіхотних наземних мін, оглянутих в рамках цього дослідження, є моделями радянського зразка, виробленими на заводах Радянського Союзу і Східної Європи до розпаду Радянського Союзу в 1991 році.
- Однорідність вилучених боєприпасів відображає, з одного боку, велику кількість наявних боєприпасів в обігу, які мають місцеве походження, і, з іншого боку, георгафічно окреслену сутність самого збройного конфлікту.
- Боєприпаси недавнього виробництва становлять менше одного відсотка від всіх вивчених одиниць.
- Завдяки щоденним вилученням нелегальних боєприпасів, державні органи України вилучили із незаконного обігу тисячі гранат, гранатометів та інших боєприпасів. Разом з тим, величезні обсяги неконтрольованої зброї продовжують підживляти зусилля правоохоронних органів і мають смертоносні наслідки для громадян України.
- Незважаючи на велику кількість нелегальних боєприпасів, які перебувають в обігу на території України, їх збут до сусідніх країн та інших частин Європи було виявлено на мінімальному рівні.

Від початку бойових дій у східній Україні в 2014 р., європейські урядовці висловлювали побоювання, що країна стане складом для поставок зброї терористам і злочинним організаціям у їхніх країнах”.

Вступ

Від початку бойових дій у східній Україні¹ в 2014 році урядові представники європейських країн стали побоюватися, що країна стане складом для поставок зброї терористам і злочинним організаціям їхніх країн. Ці побоювання посилювалися після виявлення спроби контрабанди 125 кілограм вибухівки, детонаторів, гранатометів РПГ та іншої зброї до Франції з наміром їх використання в серії терористичних актів протягом Чемпіонату Європи з футболу у 2016 році (АФП, 2018). Державні органи України дізналися про підготовку змови і взяли під арешт Грегуара Муто, підозрюваного у намірі здійснення терористичних нападів, ще до того, як він зміг вивезти зброю до Франції.² Тим не менше загроза появи терористів, озброєних автоматами, гранатами і вибухівкою, придбаними в Україні, викликала тривогу серед державних керівних органів усюди в Європі.³ Чотири роки після затримання і перешкодження спроби Муто здійснити доставку зброї масового ураження, не відбулося побоюваного зростання насильства з використанням зброї саме з України, що викликало численні запитання про наявність нелегальної зброї і боєприпасів в Україні; схеми внутрішньої і міжнародної незаконної торгівлі; і потенційний ризик постачання зброї екстремістам, які вдаються до насильства, організованим злочинним групуванням та інших незаконним кінцевим споживачам як в Європі, так і за її межами.

У цьому звіті розглянуто деякі з вказаних вище питань стосовно боєприпасів. Цей звіт базується на дослідженні торгівлі стрілецькою зброєю і радикалізації, проведеному Small Arms Survey у 2019 р. для Міністерства з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України (МТОТ).⁴ Дослідження висвітлює види і джерела походження нелегальної стрілецької зброї, легкого озброєння і боєприпасів в Україні; сприйняття безпеки; нормативно-регулюючу базу для контролю над зброєю і боєприпасами; а також інституційну здатність уряду України попереджати відтік зброї, а також виявити та вилучати нелегальну зброю.⁵

Звіт починається із поглибленого огляду нелегальних боєприпасів в Україні, включаючи виробників, моделі, калібри, дати виробництва і джерела походження чотирьох категорій зброї, які вилучають найчастіше. Надалі подається аналіз принципів організації незаконної внутрішньої і міжнародної торгівлі. Дослідження завершується визначенням практичних шляхів застосування результатів аналізу. ●

Під час підготовки цього звіту було використано різні урядові та неурядові джерела інформації”.

Методологія

Терміни і визначення

Предметом цього аналізу є боеприпаси до стрілецької зброї і легкого озброєння. Термін “стрілецька зброя” вживається для позначення вогнепальної зброї, розробленої для індивідуального використання однією особою,⁶ і включає:

- револьвери і самозарядні пістолети;
- гвинтівки та карабіни;
- гладкоствольні рушниці;
- пістолети-кулемети;
- легкі кулемети.

Стрілецька зброя також включає одиниці, які легко пероробити на вогнепальну зброю, такі як сигнальна зброя, пневматичні або газові пістолети, травматична зброя, деактивована вогнепальна зброя, AEWs⁷ і вогнепальна зброя під патрон Флобера.⁸

Термін “легке озброєння” вживається для позначення зброї, яка призначена для використання невеликою групою з двох або трьох осіб,⁹ і включає:

- важкі кулемети;
- ручні, підцівкові та станкові гранатомети;
- переносні зенітні кулемети;
- протитанкові рушниці;
- безвідкатні гармати;
- переносні протитанкові ракети та ракетні комплекси;
- переносні зенітно-ракетні комплекси;
- мінометні системи калібру 100 мм або менше (Генеральна Асамблея ООН/UNGA, 2005, с. 7).

Міжнародні технічні норми для боеприпасів (International Ammunition Technical Guidelines) (МТНБ/ІАТГ) визначають боеприпаси «як повністю зібраний пристрій (наприклад, ракета, снаряд, міна, підричний пристрій та інше), наповнений вибуховими речовинами, порохом зарядом, піротехнічним матеріалом, пусковим матеріалом або ядерним, біологічним чи хімічним матеріалом для застосування у військових операціях наступу та захисту, навчаннях, а також цілях, які не пов’язані з оперативною діяльністю, включно з тими частинами військового обладнання, які містять вибухові елементи». (Управління ООН з питань роззброєння 2015, модуль 01.40, параграф 3.8)¹⁰ Дане визначення включає одиниці зброї, які зазвичай входять до категорії боеприпасів до стрілецької зброї і легкого озброєння, разом з ручними гранатами і протипіхотними наземними мінами. Даний звіт не поширюється на

інші одиниці зброї, які охоплює визначення МТНБ/IATG, але які не відносяться до категорії стрілецької зброї і легкого озброєння. Не розглядається зброя, яка включає мінометні снаряди калібру більше 100 мм; патрони калібру більше 14,5 мм; та інші ракети, реактивні системи, і боєприпаси, які або призначені виключно для встановлення на транспортні засоби, або не можуть бути легко перенесені чи використані однією особою чи невеликою групою людей.¹¹

Термін “нелегальна” живається відносно зброї або боєприпасів, які зберігають, піддають змінам, виготовляють, передають або використовують із порушенням національного чи міжнародного законодавства.¹²

Збір даних і джерела

Під час підготовки цього звіту було використано різні урядові та неурядові джерела інформації. Наступні чотири урядові джерела інформації є основними:

- короткі звіти про вилучення зброї, які публікують у відкритому доступі державні органи України та державні органи сусідніх країн;
- документи судових розглядів судів США і України щодо випадків незаконного виробництва, зберігання, продажу і перевезення стрілецької зброї і легкого озброєння;
- дані про вилучені боєприпаси, отримані Small Arms Survey від правоохоронних органів і органів прикордонного контролю;
- інтерв'ю з ключовими представниками органів державного контролю кордонів, правоохоронних органів та іншими експертами з питань незаконної торгівлі зброєю і способів її попередження.¹³

Small Arms Survey було доповнено та підтверджено цю інформацію за допомогою даних і знімків, які були зібрані з аккаунтів у соціальних мережах збройних угруповань в Україні та звичайних публікацій у ЗМІ.

Служба безпеки України (СБУ), Національна поліція України (НПУ) та інші державні органи України регулярно публікують звіти про операції, у результаті яких було вилучено зброю і боєприпаси. Ці короткі звіти – яких щороку публікується близько тисячі – є цінним джерелом інформації про види, моделі, походження і вік нелегальних боєприпасів, які знаходяться в обігу в Україні, а також для встановлення приблизних джерел походження нелегальних боєприпасів.

Однак, слід зазначити, що не всі короткі звіти є корисними з аналітичної точки зору. В деяких з них відсутня деталізована інформація про вилучення; інші не містять зображень маркування на вилучених одиницях. Такі звіти не надають детальної

інформації ані про нелегальні боєприпаси, які перебувають в обігу в Україні, ані про механізми нелегальної торгівлі боєприпасами. Тому замість збирання даних про всі вилучення, увагу Small Arms Survey було зосереджено на видах і моделях вилучених боєприпасів, щодо яких надавались найдетальніші відомості, а саме цинках з патронами до вогнепальної зброї, окремих моделях ручних гранат (РГД-5, РГН і РГО) і гранатометах. Дані і фотознімки зберігаються у Візуальній базі даних Small Arms Survey про зброю і боєприпаси, вилучені в Україні, яка є інструментом, що дозволяє проводити онлайн пошук для максимального використання аналітичного потенціалу знімків маркування на вилученій зброї та боєприпасах.¹⁴

Small Arms Survey також було зібрано і проаналізовано сукупні дані Державної прикордонної служби України (ДПСУ) і державних органів сусідніх країн про вилучення зброї, здійснені на кордоні, а також короткі інформаційні звіти про окремі випадки вилучень на кордоні, які оприлюднювалися цими органами. Проте, на відміну від вилучень, які були здійснені СБУ та НПУ і вивчалися в рамках цього дослідження, набір даних про вилучення на кордоні включають інформацію з усіх звітів, які були виявлені Small Arms Survey, а не тільки про ті випадки, що містили знімки маркування на вилучених одиницях.

Слід відмітити, що дані про вилучення не обов'язково є у цілому показовими щодо загальної чисельності нелегальних боєприпасів в Україні. Деякі марки чи моделі нелегальних боєприпасів можуть бути наявними в Україні, проте не були вилучені державними органами, або вилучені не в такій кількості, яка є співвідносною до їх наявної чисельності у нелегальних запасах зброї. Також можливо, що деякі вилучення – або вилучення певних одиниць – не повідомлялися публічно державними органами України або повідомлялися нерегулярно. Велика кількість звітів про вилучення, які були зібрані Small Arms Survey, їх географічна та контекстна різноманітність, а також схожість марок та моделей боєприпасів, які були вилучені як державними органами України, так і членами проросійських збройних формувань, підвищує вірогідність того, що дані одиниці зброї є показовими щодо нелегальних боєприпасів, які перебувають в обігу в Україні. Проте Small Arms Survey не може це підтвердити беззаперечно.¹⁵ ●

**Рівень вилучень
боєприпасів різко виріс у 2014 р.
і з того часу залишається
стабільно високим”.**

I. Моделі, походження і дата виробництва нелегальних боєприпасів в обігу в Україні

У цьому підрозділі надається короткий огляд моделей, їх походження та віку, а також відомості про нелегальних кінцевих споживачів і вжиток окремих видів боєприпасів, які були вилучені в Україні, а саме цинків з боєприпасами до вогнепальної зброї,¹⁶ ручних гранат, гранатометів і протипіхотних наземних мін. У III-й частині надається аналіз джерел походження і схем нелегального обігу вищевказаних одиниць.

Боєприпаси до вогнепальної зброї

Нелегальне володіння і передача боєприпасів до вогнепальної зброї в Україні покриває діапазон від випадкового перевезення через кордон декількох холостих пістолетних патронів до накопичення тисяч набоїв до гвинтівок калібру 7,62 мм та 12,7 мм. Для кращого розуміння цих боєприпасів Small Arms Survey було проаналізовано маркування на 274 цинках з боєприпасами, які були вилучені державними органами України у зв'язку з 106 окремими випадками у період від 2014 року до квітня 2020 року.

Відповідно до результатів аналізу, цинки з боєприпасами набули значного поширення і надійшли у володіння широкого спектру кінцевих споживачів. Проаналізовані цинки з боєприпасами були вилучені у якнайменше 14-ти з 24-х областей України.¹⁷ Тоді як найбільше цинків з боєприпасами було вилучено поблизу або в зоні проведення Антитерористичної операції (АТО)/Операції об'єднаних сил (ООС),¹⁸ їх також було виявлено далеко від зони конфлікту, включаючи у західних областях, таких як Івано-Франківська, Львівська і Тернопільська.

Кінцеві споживачі цинків з боєприпасами сильно відрізняються за віком, професійним статусом і метою. Деякі з цинків були знайдені у будинках колишніх військовослужбовців, які набули їх у зоні АТО/ООС і взяли з собою додому в якості сувенірів або для самозахисту.¹⁹ Інші були знайдені цивільними особами, які повідомили про них у поліцію або сховали у себе вдома.

Державні органи також вилучили цинки з боєприпасами в осіб, які мали більш загрозливі наміри. Декілька десятків цинків з боєприпасами, проаналізованих Small Arms Survey, були вилучені у членів проросійських збройних формувань, організованих злочинних груп і нелегальних торговців зброєю. Наприклад, у 2018 році поліція вилучила упаковки набоїв для гвинтівок калібру 5,45 мм і 7,62 мм у членів злочинної організації, які катували та вбили підприємця та його сім'ю у Донецьку (див. Ілюстрації 1 і 2; Міністерство внутрішніх справ України, 2018а).

Найособливішою ознакою вилучених цинків з боєприпасами є їх схожість. Заводи, розташовані тільки у чотирьох країнах,²⁰ виробили майже всі цинки (за винятком двох) серед тих, країну виробництва яких було встановлено,²¹ і не менше 70% цинків були вироблені у радянські часи (тобто не пізніше 1991 року). Менше ніж два відсотка

Ілюстрації 1 і 2 Патрони до вогнепальної зброї та інші боєприпаси, вилучені у членів злочинної організації, обвинувачених у катуванні і вбивстві, 2018 р.

Джерело: МВС України (2018а)

Таблиця 1 Цинки з боєприпасами до вогнепальної зброї, вилучені протягом 2014–2020 рр., за країною і датою виробництва

Країна виробництва	Дата виробництва								Всього
	1950–59	1960–69	1970–79	1980–89	1990–99	2000–09	2010–19	Невідомо	
Китай	–	–	–	–	2	–	–	–	2
Болгарія	–	–	9	–	–	–	–	–	9
Киргизська РСР (СРСР)	–	16	–	7	10			7	40
Російська РСР (СРСР)	3	15	27	51	17			17	130
Українська РСР (СРСР)	3	1	9	20	–			8	41
Україна					25	4	1	–	30
Не визначено	–	1	3	1	2	–	–	15	22
Всього	6	33	48	79	56	4	1	47	274

Джерело: Шумська О. і Шредер М., 2020

усіх цинків були вироблені після 2000 року (див. Таблицю 1) і тільки один цинк – після 2010 року.²² Лише два цинки з патронами китайського виробництва калібру 12,7 мм, знайдені у Донецькій області у 2018 році, були вироблені за межами Радянського Союзу і Східної Європи (ООС, 2018). Цинки з боєприпасами були знайдені у дворі покинутого будинку у селі Північне поблизу міста Торецьк разом з гранатами і іншими боєприпасами радянського і східно-європейського виробництва.²³

Ці дані вказують на те, що більшість нелегальних боєприпасів, які перебувають в обігу на території України, є залишками величезних складів зброї періоду холодної війни, створених радянською владою у Східній Європі. Це відповідає попередніми оцінками нелегальних боєприпасів до вогнепальної зброї в Україні,²⁴ а також аналізу Small Arms Survey інших видів боєприпасів, як буде показано далі.

Боєприпаси до легкого озброєння

Нелегальні боєприпаси до легкого озброєння на території України покривають діапазон від інертних навчальних гранат до протитанкових керованих ракет.²⁵ Деякі види легкого озброєння є багаточисленими і широко поширеними. Тисячі ручних гранат, гранатометних пострілів, гранатометів і мінометних снарядів розповсюдились

по всій країні, в тому числі у міста і населені пункти, які знаходяться за сотні кілометрів від зони конфлікту. В дійсності ручні гранати є настільки поширеними, що державні органи вилучили окремі схрони, які містили більшу кількість цих виробів, аніж та, яка була виявлена у деяких країнах протягом року. Наприклад, у травні 2019 року співробітники поліції знайшли 200 гранат Ф-1 і більше ніж 30 000 набойів до вогнепальної зброї у приватному гаражі у Чернігівській області, що знаходиться на півночі країни (НПУ, 2019b).

Дані, зібрані Офісом Генерального прокурора України (Генпрокуратурою), вказують, що рівень вилучень боєприпасів, разом з боєприпасами для легкого озброєння, різко виріс у 2014 році і з того часу залишається стабільно високим. Кількість вилучених гранат підскочила більше ніж в десять разів від 2013 до 2014 року і постійно росла до 2016 року. З тих пір частка вилучень трохи зменшилась, але залишається набагато вищою за період до війни. Кількість вилучених набойів тільки дещо знизилась за останні роки, а кількість вилучених протипіхотних наземних мін виросла майже вдвічі за період від 2018 до 2019 року (див. Таблицю 2).

Тоді як дані щодо сукупної кількості вилучень корисні для встановлення динаміки на національному рівні, вони не надають інформації щодо виявлених одиниць зброї або самих обставин вилучення. Короткі звіти про вилучених боєприпасів, а особливо, знімки вилучених одиниць часто містять важливу і детальну інформацію. Уважне вивчення декількох сотень звітів і знімків більше ніж 1 600 виробів надало цінну інформацію про марки, моделі, походження, вік і кінцевих споживачів вилучених одиниць, а також їх схеми розповсюдження. Так само як і цинки з боєприпасами до вогнепальної зброї переважна кількість гранат, гранатометів і протипіхотних мін, проаналізованих Small Arms Survey, були радянського зразка і виготовлені на заводах СРСР та Східної Європи в часи холодної війни. Рідко зустрічаються боєприпаси до легкого озброєння недавнього випуску і зразки зброї, вироблені в інших географічних регіонах. Це також підтверджується і у випадку боєприпасів до легкого озброєння, які були вилучені членами проросійських збройних формувань, оскільки вони мають схожі марки, моделі і дати виробництва до тих виробів, які були вилучені державними

Таблиця 2 Дані про боєприпаси і вибухові пристрої, вилучені протягом 2013–2019 рр.

Вилучені одиниці	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Гранатомети та ракетні системи	0	38	112	20	62	59	64
Патрони	67 854	128 580	202 142	174 954	278 238	271 141	204 899
Гранати	116	1,615	2,099	2 698	1 935	1 918	1 889
Міни	17	44	26	61	57	48	84

Джерело: Опрацювання Small Arms Survey даних Генпрокуратури (б. д.).

органами України. Цей збіг підтверджує звіти українських державних органів про вилучені боєприпаси, а також вказує на те, що одиниці, вилучені державними органами, загалом є показовими щодо нелегальної зброї в обігу в Україні.

Нижче подається короткий опис трьох головних категорій боєприпасів до легкого озброєння, які розглядалися у цьому дослідженні.

Ручні гранати

Нелегальні ручні гранати є одними з найчисленніших і найпоширеніших боєприпасів, які є в обігу в Україні.²⁶ Їх більшість становлять гранати Ф-1 і РГД-5 радянського зразка, які були введені в експлуатацію відповідно в 1940-их і 1950-их роках. Обидві моделі були поставлені на масове виробництво і експортувалися у великих кількостях. Інші нелегальні гранати, вилучені в Україні, включають моделі РГН і РГО, які були введені у виробництво у 1980-их роках, протитанкові ручні кумулятивні гранати РКГ-3, гранати РГД-3 і РГ-42 давнішого випуску і різні моделі шумових та навчальних гранат.²⁷

Огляд вилучених гранат РГД-5, РГН і РГО показав, що більшість з них була вироблена на радянських заводах у 1970-их і 1980-их рр. З 930 гранат, виробник і дата виробництва яких відомі, якнайменше 96% були вироблені на території Російської РСР у період з 1970-ого по 1991-ий рік. (див. Таблицю 3).

Ручні гранати становлять нагальну і широко поширену загрозу цивільному населенню України. Гранати РГД-5 присутні майже у кожній області і надійшли у володіння широкого спектру кінцевих споживачів, що спричинило сотні нападів і випадкових вибухів. Протягом перших дев'яти місяців 2018 року, НПУ зареєструвала 128 кримінальних правопорушень, здійснених з використанням ручних гранат (НПУ, 2018а), включаючи напади, вчинені в (або направлені на) приміщеннях державних органів, нічних клубів, приватних будинків, магазинів, торгових закладів і ресторанів. У випадках домашнього насильства, винуватці погрожували, а деколи вбвали або ранили своїх дружин гранатами, що теж створює потенційну загрозу перетворити звичайні міжособисті сварки між незнайомими людьми у смертоносні зустрічі.²⁸ Протягом пандемії коронавірусу (Ковід-19), 38-річний чоловік погрожував підірвати гранату РГД-5 у супермаркеті м. Києва після того, як працівник закладу попросив його одягнути на лице маску (НПУ, 2020d).

Гранатомети

За останні роки, державні органи України також регулярно вилучали гранатомети. Так само як і у випадку інших нелегальних боєприпасів в Україні, їх більшість є пристроями радянського зразка, які були вироблені у Радянському Союзі і в країнах Східної Європи до 1992 року (див. Таблицю 4). Вияняток становить відносно незначна кількість

Таблиця 3 Вибірка моделей ручних гранат, вилучених протягом 2014–2020 рр., за країною виробництва та датою виробництва

Модель	Країна виробництва	Дата виробництва									Невідомо	Всього
		1950–59	1960–69	1970–79	1980–91	1992–99	2000–09	2010–19				
РГД-5	Російська РСР (СРСР)	1	10	450	407						113	981
	Росія					1					–	1
	Не встановлено	9	–	–	11	–	–	–	–	–	4	24
РГО	Невідомо	6	1	23	17	–	–	–	–	–	Н/З	47
	Російська РСР (СРСР)	–	–	–	5						1	6
	Україна							2			–	2
РГН	Невідомо	–	–	–	2	–	–	–	–	–	Н/З	2
	Російська РСР (СРСР)	–	–	–	28						6	34
	Україна							6			1	7
Всього	Невідомо	–	–	–	3	–	–	–	–	–	Н/З	5
		16	11	473	473	11	–	–	–	–	125	1 109

Примітка: Н/З – не застосовується
Джерело: Шумська О. і Шредер М. (2020)

Таблиця 4 Гранатомети РПГ, вилучені протягом 2014–2020 рр., за моделлю, країною і датою виробництва

Модель	Країна виробництва	Дата виробництва			
		1970–79	1980–91	1992–99	Невідомо
РПГ-18	Російська РСР (СРСР)	17	10		2
РПГ-22	Болгарія	–	31	–	10
	Російська РСР (СРСР)	–	15		4
	Невідомо	–	10	–	н/з
РПГ-26	Російська РСР (СРСР) або Росія	–	59	1	4
РПГ-2БИ	Російська РСР (СРСР)	–	2		2

Примітка: н/з – не застосовується

Джерело: Шумська О. і Шредер М. (2020)

гранатометів та вогнететів російського виробництва, більшість яких було вилучено в зоні АТО/ООС або поблизу неї. Ці одиниці зброї включають термобаричні РПО-А («Шмель»), РШГ-1, РШГ-2 і МРО-А, які були вироблені недавно, а саме у 2011 році.²⁹

Велика кількість нелегальних гранатометів, наявних в Україні, спричинила їх придбання особами і групами, які рідко або майже ніколи не мають доступу до таких одиниць зброї у багатьох інших країнах. Приклади включають крадіїв автівок у м. Київ, торговців наркотиками у м. Донецьк і нелегальних торговців зброєю у м. Львів (Шумська О. і Шредер М., 2020).

Численні добровольчі батальйони, які допомагали Збройним Силам України у перші роки конфлікту, також придбали велику кількість гранатометів разом з іншими видами боєприпасів. Передача близько 100 тонн боєприпасів – включаючи 200 протитанкових і протипіхотних мін, сотні гранатометів РПГ, більше 1 000 ручних гранат і не менше ніж півмільйона набоїв до вогнепальної зброї – Українською добровольчою армією Збройним Силам України на початку 2020 р. вказує на великі запаси зброї і боєприпасів, які були набуті деякими батальйонами (Генпрокуратура, 2020; див. Ілюстрації 3 і 4).³⁰

Протипіхотні наземні міни

До найнебезпечніших видів нелегальної зброї в обігу в Україні належать протипіхотні міни, деякі з яких були заборонені Конвенцією про заборону застосування, накопичення запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін та про їхнє знищення

Ілюстрації 3 і 4 Протипіхотні міни та інші боєприпаси, вилучені українськими державними органами, квітень 2020 р.

Джерело: Генпрокуратура (2020)

1997 року (Оттавська конвенція). Моделі серії МОН – прямокутні пластикові міни, які при активації направляють сотні металевих частинок для ураження цілі – є одними з мін, які були вилучені найчастіше. Серед мін серії МОН найчастіше в Україні вилучалися МОН-50. Державні органи України також вилучили значну кількість мін моделей ПМН і ОЗМ-72. Міни ПМН - маленькі і круглі моделі, які активуються при контакті з ними, набули широкого розповсюдження. Міни ОЗМ-72 є осколковими і були запущені у радянське виробництво у 1972 році. Інші моделі протипіхотних мін, задокументованих в Україні, включають МОН-200, ПОМ-2 і ПФМ-1 міни-«метелики».

Дані, зібрані Small Arms Survey, включають знімки маркування на 89 протипіхотних наземних мінах, які були вилучені в період з 2014 по 2020 рік. Так само як і у випадку інших боєприпасів в Україні, більшість протипіхотних мін, які були оглянуті в рамках дослідження, належать до моделей радянського зразка і були вироблені у 1980-их і 1990-их роках. Деякі війнятки, які включають міни МОН-50, вироблені в Росії в 2000-их роках, становлять незначний відсоток виявлених мін. В основному, більшість мін типу ПМН-2 були вироблені до того, як Оттавська конвенція набула чинності у 1999 році.³¹

Тоді як більшість мін були знайдені у схронах, пов'язаних з проросійськими збройними формуваннями, або поблизу зони конфлікту,³² вони також були набуті окремими особами в інших регіонах України без явного зв'язку із конфліктом. Наприклад, у 2017 році державні органи України виявили МОН-50 і три міни серії ПМН у злочинного угруповання, яке діяло під виглядом недержавної організації у Волинській області на заході країни. Як було встановлено, дане угруповання було пов'язане з викраденням даних «в особистих і комерційних цілях» (СБУ, 2017г). До кінця не зрозуміло, чому члени групування придбали міни і що вони планували з ними робити. Незважаючи на це, сам факт того, що так звані злочинці-«білі комірці», які знаходилися за 1 000 км від зони конфлікту, мали змогу придбати три різні моделі протипіхотних мін, вказує на широке розповсюдження цього виду зброї в Україні. ●

Нелегальний обіг зброї в Україні, як і в інших країнах, має різні форми, більшість з яких кидають виклик стереотипним уявленням про нелегальний обіг зброї і тих, хто до нього залучені”.

II. Принципи організації нелегального обігу зброї

Нелегальний обіг зброї в Україні, як і в інших країнах, має різні форми, більшість з яких кидають виклик стереотипним уявленням про нелегальний обіг зброї і тих, хто до нього залучені. Наступний розділ подає короткий огляд нелегального обігу зброї на внутрішній території, включаючи джерела походження нелегальних боєприпасів; сторони, залучені до нелегального обігу боєприпасами; а також способи перевезення, приховування і методи контрабанди, які використовують нелегальні торговці зброєю. У даному розділі також здійснено аналіз нелегального переміщення зброї через державний кордон України.

Нелегальний обіг на внутрішній території

Джерела походження нелегальних боєприпасів у внутрішньому обігу в Україні

До джерел походження нелегальних боєприпасів в Україні належать Російська Федерація, члени проросійських збройних формувань, національні (державні) запаси, підпільні виробничі цехи, так звані «чорні копачі»,³³ колишні члени добровольчих батальйонів,³⁴ крадіжки з будинків і транспортних засобів (Шредер М. та ін., 2019, с. 41), а також покинуті і викинуті боєприпаси.

Державні службовці, які були опитані Small Arms Survey у 2019 році, вказали, що зона провдення АТО/ООС є (географічно) найширшим джерелом походження нелегальної стрілецької зброї та легкого озброєння в Україні (Шредер М. та ін., 2019, с. 41). В середині зони АТО/ООС боєприпаси отримуються нелегально – напряду або через посередників – від Російської Федерації і проросійських збройних формувань, інших злочинних організацій, Збройних Сил України і колишніх членів добровольчих батальйонів.

Російська Федерація вказується водночас як пряме так і непряме джерело отримання боєприпасів проросійськими збройними формуваннями на сході України, хоча важко встановити її справжній внесок у нелегальні запаси зброї. Українські посадовці неодноразово заявляли, що Москва надала велику кількість зброї і боєприпасів своїм маріонеткам в Україні, часто під виглядом «гуманітарної допомоги».³⁵ Так само, українські сили регулярно повідомляють про знайдені запаси зброї російського походження після боїв з членами проросійських збройних формувань. «Наші підрозділи чи не після кожного бою отримують [знаходять] трофеї, виготовлені російським оборонпромом», – заявив речник Міністерства оборони України на офіційній вебсторінці у лютому 2015 року. «Це і стрілецька зброя, і спеціальне обладнання, і навіть танки та бойові машини». (Міністерство оборони України, 2015). Через два роки Міністерство оборони України звинуватило Росію у передачі озброєння, боєприпасів та інших засобів військового призначення групам сепаратистів і «своїм підрозділам регулярних військ, які присутні на Донбасі». (Міністерство закордонних справ України, 2017).

Ілюстрації 5 і 6 Реактивні вогнемети МРО-А російського виробництва, знайдені на території України

Джерело: СБУ (2017і)

Джерело: СБУ (2020а)

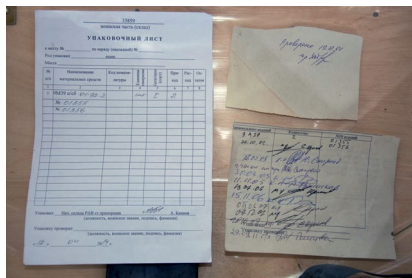
Велика кількість нелегальних боєприпасів, вилучених в Україні, є моделями радянського зразка, які були і в деяких випадках залишаються на озброєнні в Росії, але також були широко розповсюджені в інших країнах регіону, в тому числі і в Україні. Тому складно підтвердити заяви державних органів України і визначити, яка саме кількість боєприпасів потрапила напряму з Росії. Без доступу до детальних облікових записів надзвичайно важко та майже неможливо остаточно встановити безпосереднє джерело походження більшості цих боєприпасів.

Уряд України надавав докази, що вказують на те, що деякі з найбільш потужних і небезпечних боєприпасів, вилучених в Україні, походять безпосередньо з Росії,³⁶ включно з одиницями зброї, які можна відстежити до конкретних військових баз Росії. У 2014 році після збройних зіткнень з підтримуваними Росією збройними формуваннями державні органи України знайшли облікові записи всередині ящика ПЗРК «Ігла», які вказували, що зенітно-ракетні комплекси перебували на обліку військової бази

Ілюстрації 7 і 8 Російський ПЗРК «Ігла» з ящиком, виявлені українськими державними органами, 2014 р.

Джерело: МЗС України (2014)

у Російській Федерації в м. Єйськ за два місяці до того, як вони були знайдені (Джензен-Джонс і Смолвуд, 2014; див. Ілюстрації 7 і 8).

Подібно до цього, ящик з РПГ-18, який було знайдено у 2014 році, містив пакувальний лист з військової бази, яка знаходиться неподалік від Москви. Модель і номер партії, вказані на документі, співпадали з вмістом ящика, що підтверджує заяву про те, що пакувальний лист був дійсно знайдений разом з гранатометом. Документ датується 18 листопада 2010 року, проте зроблений від руки запис вказує, що ящик перебував на обліку в Росії якнайменше до червня 2011 року (Посольство України у Республіці Азербайджан, 2014).

Державні органи України заявляють про вилучення десятків інших одиниць легкого озброєння, наданого Російською Федерацією, включаючи гранатомети, протипіхотні наземні міни та інші одиниці зброї, які не перебувають на обліку в Україні (див. Ілюстрації 5 і 6).³⁷ Тоді як багато з цих одиниць зброї є дійсно російського виробництва, важко перевірити з незалежної сторони, чи дійсно вони були напряму доставлені з Росії тому, що багато з цих моделей широко експортовані до інших країн. Для того щоб виключити інші джерела походження, в тому числі сусідні країни, потрібно мати доступ до облікових записів і іншої документації, яких зазвичай немає у відкритому доступі.

Уряд Росії, за повідомленнями, також є причетним до розподілу боєприпасів, викрадених з українських військових частин у східній Україні і в Криму, які разом були основними джерелами походження нелегальної зброї на початку конфлікту. Державні службовці, які були опитані Small Arms Survey, оцінюють, що як найменше 200 000 одиниць стрілецької зброї і легкого озброєння були викрадені або втрачені в основному з військових частин в зоні АТО/ООС (Мартинюк А., 2017, с. 4).³⁸ Тоді як державні службовці не надали оцінку кількості захоплених боєприпасів, велика кількість запасів зброї вказує на те, що було викрадено значну кількість боєприпасів.³⁹

Російські збройні сили вилучили додаткові 100 000 одиниць зброї з військових частин України в Криму. Захоплені військові частини також мали, за оцінкою, 10 000 тонн боєприпасів, близько дві треті з яких, за свідченням українських посадовців, були у робочому стані. Ці боєприпаси охоплюють спектр від патронів калібру 5,45 мм до артилерійських пострілів калібру 155 мм (Мартинюк А., 2017, р. 4; Стек Л., 2018; Міністерство внутрішніх справ України, 2018b). Численні вилучення зброї і набоїв, які пов'язані з військовими частинами, вказують на те, що велика кількість зброї була перевезена до східної України. Наприклад, у травні 2014 року державні органи України вилучили 73 ящиків зброї і боєприпасів з офіційними печатками і документами військових частин у Криму, які були пограбовані (СБУ, 2014a; Стек Л., 2018).⁴⁰ У 2016 році вміст схрону, який був облаштований сепаратистами, пов'язаними з Луганською народною республікою (ЛРН) у м. Северодонецьк, привів до встановлення зв'язку із запасами, які належали Міністерству внутрішніх справ України і були викрадені у 2014 році. Цей схрон містив 448 гранатометних пострілів, 100 ручних

гранат, 40 протитанкових мін, 12 гранатометів РПГ і 50 000 набоїв до вогнепальної зброї (СБУ, 2016).

Боєприпаси, викрадені з українських державних військових частин у 2014 році, продовжують перебувати в обігу, про що свідчать недавні вилучення зброї і боєприпасів, які попередньо перебували на озброєнні військових частин.⁴¹ У червні 2020 року державні органи України заарештували членів угруповання нелегальних торговців зброєю у Донецькій області, які продавали вогнепальну зброю, боєприпаси і вибухівку, що походили з українських державних військових баз в Криму – за шість років після того, як вони були захоплені російськими збройними силами (НПУ, 2020e).

Починаючи з 2014 року, державні органи України виявили десятки схронів зброї, обладтованих сепаратистами, пов'язаними з Донецькою народною республікою (ДНР) і ЛНР, які мали намір використати їх проти українських військовослужбовців та цивільного населення.⁴² Боєприпаси, отримані від проросійських збройних формувань, були також знайдені у будинках самих членів проросійських збройних формувань⁴³ та членів їхніх родин і знайомих.⁴⁴ У 2016 році правоохоронці вилучили РПГ-18 і цинк боєприпасів калібру 5,45 мм у тридцятилітнього жителя села Тошківка Луганської області, який отримав їх від членів ЛНР (НПУ, 2016b; див. Ілюстрації 9 і 10).

Члени українських крайніх правих сил теж були залучені до нелегального обігу зброї, включаючи її доставку отримувачам, які знаходились далеко від збройного конфлікту. У 2018 році член «Правого сектору», який перебував біля м. Павлопіль Донецької області, привласнив велику кількість знайденої зброї і боєприпасів і перевіз їх потягом до власного будинку у м. Хмельницький. З липня по вересень 2018 року обвинувачений продав наступні одиниці зброї одному і тому ж покупцю: один перероблений пістолет з набоями за 7 200 гривень (267 доларів США); один пістолет Форт з п'ятьма набоями і дві ручні гранати РГД-5 із запалами за 32 940 гривень (1 209 доларів США); одну гранату РГД-5 із запалом за 1 500 гривень (53 доларів США); і один автомат АКС-74 з набоями у кількості 50 штук за 2 400 доларів США (Залізничний районний суд міста Львів, 2019).

Іншим джерелом нелегальних боєприпасів є витік зброї, що перебуває на озброєнні Збройних Сил України та правоохоронних органів. Випадки витоку зброї охоплюють діапазон від незаконного утримання «сувенірів з передової»⁴⁵ до нелегальної торгівлі великими міжрегіональними організованими мережами, якими керують чинні і колишні військовослужбовці і співробітники поліції. Відповідно до звітів, які були вивчені Small Arms Survey, більшість незаконної діяльності відбувається в чи поблизу зони проведення АТО/ООС або пов'язана з боєприпасами, які потрапляють до незаконного обігу саме з цієї території. Українські державні службовці і ветерани, які були опитані у рамках дослідження, вказали, що витік зброї з державних запасів був особливо розповсюджений на початку війни. «До кінця 2014 року не було системи контролю за обігом нелегальної зброї, – зазначив співробітник Міністерства оборони. – Пізніше було розроблено протоколи і вони постійно вдосконалюються».⁴⁶ Свідчення

Ілюстрації 9 і 10 Гранатомет РПГ і цинк з боєприпасами, отримані місцевим мешканцем від членів ЛНР, 2016 р.

Джерело: НПУ (2016b)

Таблиця 5 Кількість випадків викрадення та інших незаконних дій з використанням вогнепальної зброї, боєприпасів, вибухових речовин та іншого військового майна*

2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
95	288	191	177	248	132	236

Примітка: * Випадки, вказані у таблиці, стосуються порушення статті 410 Кримінального кодексу України «Викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем» (Верховна Рада України, 2001).

Джерело: Опрацювання Small Arms Survey даних Генпрокуратури (б. д.)

ветеранів, які були опитані Small Arms Survey, підтверджують цю заяву. Ветеран з м. Львів відмітив, що на початку війни багато військовослужбовців потай вивозили трофейну зброю із зони АТО/ООС; ця ситуація змінилася після 2015 року. «Тепер, зазначив він, – існує багато контрольних-пропускних пунктів». (ЦСІ, 2019b, с.15)

Значне зростання кількості розслідувань щодо випадків викрадення і втрати військового майна від початку розгортання збройного протистояння на початку 2014 року є показником того, що уряд України вживає заходи для зменшення витоку зброї і боєприпасів. У 2014 році кількість розслідувань зросла втричі і стабільно залишається на рівні, значно вищому за довоєнний (див. Таблицю 5).

Незважаючи на ці зусилля, витік військового майна продовжується, як це підтверджують недавні вилучення боєприпасів, які були викрадені з військових частин, розміщених у зоні АТО/ООС, або нелегально вивозилися військовослужбовцями, які проходили службу на сході.⁴⁷ Одним з найпримітніших випадків була спроба збуту 40 гранат РГД-5, 15 гранатометів РПГ-22 і 2 454 набоїв до вогнепальної зброї. Ці одиниці зброї були привласнені двома військовослужбовцями, які служили у зоні АТО/ООС у 2019 році. Відповідно до інформації українських державних органів, військовослужбовці хотіли збути зброю за ціною лише 75 000 гривень (близько 2 900 доларів США) (Генпрокуратура, 2019). У Таблиці 6 подається короткий опис цього та інших недавніх випадків.

До незаконного обігу боєприпасів також залучені військовослужбовці та співробітники поліції поза зоною конфлікту, часто за підтримки та співучасті цивільних осіб. У квітні 2020 року українські державні органи в Дніпропетровській області, що на сході країни, заарештували членів мережі нелегальної торгівлі зброєю, якою керував колишній співробітник поліції, до попередніх службових обов'язків якого входила видача дозволів на зберігання зброї цивільним особам. Організована мережа продавала різні види зброї, боєприпасів та вибухівки і, за повідомленням, надавала чималі скидки клієнтам, які купували оптом. Під час обшуків, проведених за місцями проживання цих торговців зброєю, виявили дві гранати РГД-5, близько 15 000 набоїв до вогнепальної зброї і «офіційні документи для реєстрації дозволів на купівлю зброї». (НПУ, 2020с) Три місяці потому державні органи затримали співробітника СБУ, який нелегально збував автомат АКС-74, п'ять магазинів до нього та понад 1 200 патронів калібру 5,45 мм мешканцю м. Харків. Протягом подальшого обшуку за місцем проживання затриманого було виявлено 3 500 бойових патронів, автомат АКС-74 і дві гранати (ДБР, 2020b).

Додатковими джерелами нелегальної зброї в Україні є втрата, залишення і невідповідна регламенту утилізація зброї і боєприпасів. Найчастіше це стосується одиниць зброї, які складаються з декількох набоїв до вогнепальної зброї або кількох гранат. Проте у деяких випадках запаси зброї, знайдені цивільним населенням, є величезними. У лютому 2019 року житель Хмельницької області, що на заході країни, повідомив поліцію про те, що він знайшов три пакети, які містили щось «схоже на бойові гранати»,

Таблиця 6 Показові приклади незаконного збуту зброї військовослужбовцями і незаконного витоку боеприпасів з військових частин України протягом 2016–2020 рр.

Дата	Місцезнаходження	Зброї та боеприпаси	Опис випадку
червень 2016 р.	Житомирська область	131 патронів калібру 5,45 мм; 13 набойів; 143 холості патрони	Після проведення навчальних стрільб у місцевій військовій частині, військовослужбовець заховав боеприпаси у свій рюкзак. Крадіжка була виявлена тоді, коли встановили нестачу відстріляних гільз. Боеприпаси були знайдені у приміщенні, в якому проживав військовослужбовець.
квітень 2018 р.	Донецька область	1 граната Ф-1 і 1 граната РГД-5	Військовослужбовець з місцевої військової частини стверджував, що знайшов дві гранати у с. Кам'янське. Національна поліція вилучила їх при спробі відправлення зброї за допомогою «Нової Пошти» за його домашньою адресою.
серпень 2018 р.	м. Київ	більше 7 000 патронів до вогнепальної зброї; 27 гранат РГД-5 і 15 гранат Ф-1; 4 міни МОН-50; а також 4 гранатомети РПП-22 і РПП-26	Колишній військовослужбовець і співробітник поліції, які служили в зоні АТО/ООС, нелегально заволоділи великою кількістю зброї і боеприпасів, які зберігалися у приміщенні гаражного кооператива і за домашньою адресою одного з військовослужбовців.
лютий 2019 р.	Донецька область	Невстановлена кількість боеприпасів малого калібру	Двоє військовослужбовців, які проходили службу в зоні АТО/ООС, привласнили зброю з військової частини шляхом її «списання» і подальшого перепродажу.
червень–серпень 2019 р.	Луганська і Донецька області	15 гранатометів РПП-22; 40 гранат РГД-5; а також 2 454 патронів калібру 7,62 мм	Державні органи України заарештували двох військовослужбовців і їх співучасника під час спроби продати велику кількість боеприпасів.
липень 2020 р.	Одеська область	18 гранат РГД-5; 12 гранати Ф-1; і дві протитанкові міни	Військовослужбовець Збройних Сил України викрав зброю із військової частини і заховав її поблизу енергетичних об'єктів. Обвинувачений продав дві гранати невідомому кінцевому споживачу.

Джерело: Шумська О. і Шредер М. (2020); СБУ (2020b)

Ілюстрація 11 Гранати та запали до гранат, знайдені неподалік від села у Хмельницькій області, 2019 р.

Джерело: НПУ, 2019а

Ілюстрація 12 Гранатомети, знайдені на смітнику в м. Житомир, 2020 р.

Джерело: НПУ, 2020а

коли шукав металошукачем на звалищі неподалік від села. Коли співробітники правоохоронних органів обстежили ділянку, вони знайшли 185 гранат РГД-5 і принаймні 30 банок із запалами до гранат (див. Ілюстрацію 11).⁴⁸

Деякі з боєприпасів, знайдених цивільними особам, добровільно передаються правоохоронним органам, проте інші одиниці зброї йдуть на збут або їх обмінюють, чи ховають у підвалах, на горищах або у сарайних приміщеннях. У травні 2018 року співробітники поліції у Донецькій області вилучили цинк з штурмовими набоями калібру 7,62 мм у 48-річної жительки Авдіївки, яка хотіла обміняти їх на алкоголь. Дана особа вказала поліції, що вона їх знайшла «на вулиці» за місяць до того і приховала у своєму городі (НПУ, 2018с; див. Ілюстрація 13). Сім місяців потому інший мешканець цього самого міста повідомив правоохоронні органи про те, що він заховав дві гранати у дуплі дерева біля свого будинку. Він пояснив, що знайшов ці одиниці зброї і планував «в подальшому обміняти їх на продукти». (НПУ, 2018d) Захоронення боєприпасів часів Другої світової війни становлять собою інше джерело викинутої і залишеної зброї. Ці одиниці зброї, які часто викопують так звані «чорні копачі», є популярними серед колекціонерів в Україні та інших країнах (див. с. 30).

У деяких місцевостях неконтрольовані боєприпаси є настільки поширеними, що цивільне населення призвичаїлось до небезпеки, яку вони становлять. Це ігнорування небезпеки яскраво простежується у таких випадках, як наприклад, взаємодія співробітників поліції із жителем м. Апостолове Дніпропетровської області. Під час патрулювання паркової зони співробітники поліції виявили групу місцевих мешканців, які порушували заборону на вживання алкогольних напоїв у публічних місцях. Співробітники поліції запитали групу, чи мають вони заборонені предмети. Один з місцевих мешканців підтвердив і видав співробітникам поліції гранату РГД-5 із запалом. Коли співробітник поліції поцікавився, де він придбав зброю, він відповів, що

Ілюстрації 13 і 14 Боєприпаси, вилучені у цивільного населення Донецької і Дніпропетровської областей, 2017 і 2018 рр.

Джерело: НПУ (2018с)

Джерело: НПУ (2017)

знайшов її у парку поблизу, додавши, що хотів віднести її до відділення поліції «після того, як вип'є пиво». (НПУ, 2017; див. Ілюстрацію 14)

Широке розповсюдження боєприпасів в Україні – і витікаюче з цього знижене відчуття небезпеки у цивільного населення щодо них – пояснюють велику кількість смертей серед цивільного населення і поранень через боєприпаси у бойовому стані. У 2017 році вибухові боєприпаси, які залишилися від війни, вбили або покалічили 231 цивільних осіб, в тому числі 38 дітей (ICBL, 2018).⁴⁹ За рахунок щоденних вилучень нелегальних боєприпасів, державні органи України вилучили з обігу десятки тисяч гранат, гранатометів та інших боєприпасів, але величезний обсяг неконтрольованої зброї продовжує підривати зусилля правоохоронних органів із смертоносними наслідками для громадян України.

Способи перевезення і методи контрабанди

Нелегальні торговці боєприпасами в Україні використовують різноманітні способи перевезення і методи контрабанди. Короткий огляд цих практик надається у даному підрозділі.

Згідно із твердженнями співробітників СБУ, більшість зброї, яка нелегально збувається із зони АТО/ООС, перевозиться наземним транспортом (Шредер М. та ін., 2019, с. 42). Описи вилучених та заборонених відправлень вказують на те, що нелегальні торговці часто використовують наземні транспортні засоби для вивезення зброї із зони АТО/ООС. Найчастіше використовуються такі транспортні засоби як легкові автомобілі, автобуси, мікроавтобуси і таксі, проте нелегальні боєприпаси також перевозяться у метро та залізничним транспортом і навіть на мотоциклах.

У більшості випадках, проаналізованих Small Arms Survey, боєприпаси були погано приховані під час перевезення. Правоохоронці знаходили набої до вогнепальної

зброї і гранати під кріслами автомобілів, у кишенях штанів чи піджака, сумках, в рюкзаках і у валізах пасажирів легких видів транспорту. Часто ці вилучення були незначної кількості, вказуючи на те, що одиниці зброї перевозилися для індивідуального використання, а не для збуту. Багато водіїв транспортних засобів, обшук яких було здійснено, заявляли, що вони знайшли боєприпаси і забули про те, що вони знаходилися в їх автомобілях.

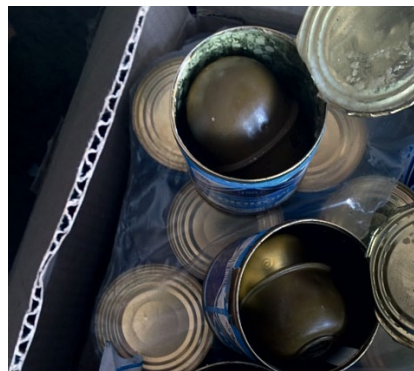
Гранати були виявлені в рейсових автобусах і інших видах громадського транспорту, що вказує на високий рівень загрози, який становлять боєприпаси, що нелегально перевозяться, для безпеки населення. Під час обшуку на одному з пропускних пунктах у січні 2016 року працівники поліції помітили підозрілого чоловіка, який їхав автобусом із м. Псков до м. Дніпро. Працівники поліції оглянули його рюкзак і виявили 11 ручних гранат із запалами. До кінця не ясно, чи були запали вкручені у гранати в момент їх вилучення поліцією. Незалежно від цього, приховане перевезення багатьох гранат пасажиром автобуса є гірким нагадуванням про те, наскільки велика чисельність нелегальних боєприпасів перебуває в обігу в Україні і становить різносторонню загрозу її громадянам (НПУ, 2016а).

Боєприпаси також нелегально пересилають за допомогою різних приватних і напівприватних поштових перевізників, які діють на території України. Більшість випадків, оглянутих Small Arms Survey, стосувалися поштових відправлень невеликої кількості боєприпасів з Донецької або Луганської областей до інших регіонів України. Ці одиниці зброї часто є «сувенірами», які набули військовослужбовці або відвідувачі зони АТО/ООС і надіслали поштою на свою домашню адресу. Багато з цих поштових відправлень були безпосередньо запаковані у поштові конверти або коробки; інші були приховані всередині побутових речей. У 2015 році працівники однієї з приватних поштових служб виявили три гранати РГД-5 і багнет-ніж у гітарі (НПУ, 2015с; див. Ілюстрацію 15). Того ж року службова собака, оглядаючи вміст вантажного автомобіля поштового перевізника, виявила

Ілюстрації 15 і 16 Гранати РГД-5, виявлені працівниками поштових служб у використаних консервних банках і в гітарі, 2015 р.

Джерело: НПУ (2015с)

Джерело: ДПСУ (2015)

пакунок, який містив гранату Ф-1, дві гранати РГД-5 і 50 патронів калібру 7,62 мм. Одиниці зброї були заховані у використані консервні банки (ДПСУ, 2015; див. Ілюстрацію 16).

У травні 2017 року державні органи України розкрили міжрегіональну організацію нелегальної торгівлі зброєю, яка займалася перевезенням зброї і боєприпасів із зони АТО/ООС за допомогою невстановлених поштових перевізників. Правоохоронці вилучили у нелегальних торговців два гранатомети РПГ-26, 12 ручних гранат і майже 1 000 набоїв різного калібру, а також 18 пістолетів різних модифікацій, три рушниці, тротилові шашки і два глушники (СБУ, 2017е). Нещодавно слідчі встановили, що співробітник поліції використовував поштові послуги для нелегальної відправки 650 набоїв до вогнепальної зброї клієнтам, яких він знаходив в Інтернеті. Співробітник повідомив працівникам поштового відділення, що пересилає «автозапчастини» (ДБР, 2020а).⁵⁰

Українські державні органи також час від часу виявляють і вилучають боєприпаси у пасажирів комерційних авіаліній, що, як не дивно, є звичним способом перевезення, який використовують торговці зброєю по всьому світу. Державні органи США заарештували декількох міжнародних нелегальних торговців зброєю, які переважно або виключно використовували авіа-перевезення для того, щоб доставити зброю клієнтам. У такий спосіб, як правило, пересилають частини до вогнепальної зброї, але державні органи також знаходили боєприпаси у валізах і в ручній поклажі нелегальних торговців зброєю.⁵¹ В Україні нелегальні торговці зброєю дуже рідко використовують авіалінії. Серед випадків, які були вивчені Small Arms Survey, тільки декілька вилучень відбулися в аеропортах: гранатомет РПГ-26 був знайдений у пасажирів рейсу, що прямував до Туреччини, (див. опис нижче) і граната РГД-5 була знайдена у ручній поклажі в аеропорту м. Київ (Київ-Жуляни) (НПУ, 2015d).

Транскордонна нелегальна торгівля

Контрабанда нелегальних боєприпасів через кордон України

Як було вказано вище, існує припущення, поширене серед засобів масової інформації і офіційних державних джерел, що нелегальні торговці зброєю використовують для контрабанди великі запаси неконтрольованої зброї та боєприпасів в Україні з метою їх доставки злочинним організаціям в інші країни. Це припущення прослідковується у резонансних звітах про зірвані операції контрабанди, як наприклад, невдала спроба контрабанди Мута⁵² і підозрах про зростання обсягів транскордонної нелегальної торгівлі до сусідніх країн.⁵³

Для того щоб оцінити ці заяви, Small Arms Survey було вивчено дані з публічних джерел про незаконне перевезення зброї через кордон, а також надіслано запити

Таблиця 7 Кількість вилучених боєприпасів на державному кордоні України протягом 2016–2019 рр.

Категорія	Напрямок	2016	2017	2018	2019
Гранати	Ввезення	6	6	3	1
	Вивезення	27	22	20	25
	Всього	33	28	23	26
Запали до гранат	Ввезення	2	1	3	–
	Вивезення	11	4	17	14
	Всього	13	5	20	14
Набої до газової зброї	Ввезення	404	33	29	356
	Вивезення	132	42	315	137
	Всього	536	75	344	493
Набої до вогнепальної зброї	Ввезення	1 741	1 789	650	1 745
	Вивезення	1 769	1 815	4 469	545
	Всього	3 510	3 604	5 119	2 290
Набої до мисливської зброї	Ввезення	1 024	1 034	661	2 267
	Вивезення	494	677	1169	330
	Всього	1 518	1 711	1 830	2 597
Капсулі	Ввезення	1 146	2 999	–	–
	Вивезення	174	885	500	–
	Всього	1 320	3 884	500	–
Сигнальні та освітлювальні пристрої	Ввезення	332	368	85	68
	Вивезення	14	55	24	376
	Всього	346	423	109	444
Інші боєприпаси	Ввезення	44	700	2 096	1
	Вивезення	1 036	108	236	150
	Всього	1 080	808	2 332	151

Джерело: Дані, надані ДПСУ 22 липня 2020 р. згідно з Законом України «Про доступ до публічної інформації» у відповідь на запит, надісланий Small Arms Survey 16 липня 2020 р.

до органів прикордонного контролю і проведено інтерв'ю із співробітниками європейських державних органів і міждержавних організацій. Зібрана інформація не містить вагомих доказів про великий масштаб нелегальної торгівлі зброєю, яка перевозиться через або ввозиться до сусідніх держав чи інших країн Європи.

Дані про вилучення на державному кордоні, отримані від ДПСУ, вказують, що державні органи щороку вилучали від 5 400 до 7 300 набоїв боєприпасів за період 2016–2019 років. Ці одиниці зброї включають боєприпаси до вогнепальної зброї, набої до невстановленої «мисливської зброї», набої до газової зброї і гранати. Якщо додати до них відомості про одиниці боєприпасів в категорії «інше», тоді загальна кількість вилученого в 2019 році зростає до 6 001 одиниць. Ці показники є вражаюче низькими, особливо зважаючи на те, що йдеться про переміщення в обох напрямках (див. Таблицю 7).⁵⁴ Слід відмітити, що кількість вилучених гранат є невеликою. Всього за період 2016–2019 років прикордонниками було вилучено 94 гранати, які вивозилися з метою нелегальної торгівлі, або в середньому лише 23,5 гранати на рік.

Щорічні звіти ДПСУ містять інформацію про місце вилучення та окремо виділяють боєприпаси, які були вилучені вздовж лінії розмежування між зоною конфлікту та рештою території України. Звіти вказують на те, що кількість боєприпасів, які вилучили на лінії розмежування, набагато перевищує кількість одиниць, вилучених в пунктах перетину державного кордону. Це надає ще один доказ того, що нелегальний обіг на внутрішній території країни значно перевищує витік до інших країн (див. Таблицю 8).

Таблиця 8 Боєприпаси, вилучені ДПСУ протягом 2016–2019 рр.

	2016	2017	2018	2019
Білорусь	277	254	3 200	288
Угорщина	1 781	4 600	1 200	2 100
Молдова	2 074	1 300	737	456
Польща	655	598	678	225
Румунія	74	330	206	62
Росія	2 021	1 500	562	808
Словаччина	100	40	79	49
Повітряна ділянка	106	73	87	38
Морська ділянка	1 276	1 900	1 600	1 700
Лінія розмежування в районі ООС	51 967	8 300	14 100	3 300
Адмінмежа з ТОТ АРК	157	462	157	15

Джерело: ДПСУ (2017; 2018а; 2019а; 2020а)

Слід знову підкреслити, що вилучення відображають тільки невдалі спроби нелегального перевезення і, таким чином, становлять невідомий (і який неможливо встановити) відсоток усіх нелегальних перевезень. При цьому, дані державних органів прикордонного контролю часто включають не усі вилучення відповідної держави, не кажучи вже про транскордонні вилучення, які зазвичай здійснюються органами контролю як країни прибуття, так і країни відправлення.

Для кращого розуміння дійсного масштабу нелегального обігу боєприпасів на в'їзді і виїзді з України та його характеристик Small Arms Survey було проаналізовано дані і інформацію з декількох додаткових джерел. До цих джерел належать зведені дані щодо вилучень сусідніх держав; короткі звіти про окремі вилучення, опубліковані ДПСУ, іншими державними органами України та відповідними органами інших держав; а також інтерв'ю з регіональними експертами. Нижче подаються результати аналізу.

Кількість вилучень боєприпасів, про які повідомляють державні органи сусідніх країн, є співрозмірною кількості вилучень, здійснених українськими органами, що підтверджує те, що невеликий обсяг, заявлений ДПСУ, не є результатом прогалин в даних або недостатнього прикордонного контролю. У 2019 році Прикордонна поліція Румунії вилучила тільки 3 561 набоїв (Прикордонна поліція Румунії, 2020). Цей показник відображає вилучення на всіх державних кордонах, тому невідомо, який саме відсоток з них було здійснено на кордоні України з Румунією. Навіть якщо припустити, що більшість боєприпасів були вилучені на кордоні з Україною, їх кількість все одно залишається незначною і приблизно відповідає даним, наданим Україною. Вилучення, які були здійснені прикордонними поліціями Угорщини, Молдови і Польщі, були приблизно на такому ж рівні.⁵⁵

Додаткові дані, які були отримані від державних органів Угорщини, Молдови і Польщі, вказують на види зброї і боєприпасів, які були вилучені у сусідніх державах. В Угорщині найбільше вилучених боєприпасів були відстріляними, пневматичними або холостими (див. Таблицю 9). Найзначнішим вилученням були 165 патронів кільцевого запалення, що є досить дивним, з огляду на те, що в обігу в Україні перебуває велика кількість патронів центрального запалення різного калібру.

Дані про вилучення державними органами Молдови вказують на подібні схеми контрабанди через південний кордон. У 2019 році Митна служба Молдови задокументувала шість спроб транскордонного перевезення нелегальної зброї з України до Молдови, чотири з яких включали також боєприпаси:

- один пістолет 'Ekol Volga' калібру 9 мм P.A.K (EVL-12120727 Grizzly) і п'ять набоїв;
- один пістолет EKOL FIRAT COMPACT калібру 9 мм мм P.A.K, два набой, один ліхтарик з електрошоковим пристроєм;
- набой до пневматичної зброї (1 099 одиниць);
- одна одиниця пневматичної зброї з [. .] кулями.

Таблиця 9 Зброя і боєприпаси, вилучені в пунктах перетину державного кордону державними органами Угорщини з 2015 р. по липень 2020 р.

Кількість випадків	Ввезення, вивезення або транзит	Одиниці зброї (за описом державних органів Угорщини)
4	Ввезення	Один патрон, знайдений у багажу пасажирів, або, в іншому випадку, серед монет, які були в автомобілі. Один з патронів виглядає як патрон калібру 7,62 x 39 [мм]. Інші є пістолетними патронами.
3	Ввезення	Газові/сигнальні пістолети і «боєприпаси» до них (без бойового значення)
3	Ввезення	Пневматичні пістолети (без бойового значення)
1	Ввезення	13 123 одиниць відстріляних гільз до боєприпасів (вірогідно для рушниць)
1	Транзит	165 одиниць боєприпасів до вогнепальної зброї, усі калібрів кільцевого запалення (не є бойовими), [транзитом] з Австрії в Україну
1	Ввезення	2 одиниці компонентів до ПТКР 9M111 «Фагот»
1	Ввезення	4 одиниці набоїв для рушниць (12 калібру)
1	Ввезення	Бездимний порох (чеської марки виробництва)
1	Ввезення	29 одиниць патронів 22 LR (не є бойовими), патрон кільцевого запалення для полювання на дрібну здобич
1	Ввезення	Один пневматичний пістолет (під Флобера калібру 6 мм). Знайдений в автомобілі громадянина Італії, який повертався з дружиною і дітьми з України.

Джерело: Листування автора із співробітником Державної служби видачі дозволів на продаж зброї Угорщини (Урядовий офіс м. Будапешт)

Слід відмітити, що всі вилучені набої були до пневматичної зброї, яка була знайдена в особистих автомобілях.⁵⁶

Small Arms Survey також було оглянуто звіти про окремі випадки вилучення боєприпасів, які були опубліковані органами прикордонного контролю України та інших держав. Ці короткі звіти не тільки вказують на розмір і склад вилучень, а також на вид транспорту, використаний для перевезення, способи приховування і методи контрабанди, які використовували нелегальні торговці. Дані звіти підтверджують припущення про те, що кількість боєприпасів, які ввозять і вивозять з України в якості транскордонної контрабанди, є набагато меншою за ту, яку найчастіше прийнято вважати за дійсну.

Способи перевезення і методи контрабанди

Короткі звіти вказують на те, що державні органи України виявляли перевезення нелегальних боєприпасів майже всіма основними видами транспорту, включаючи наземний (легкові автомобілі, автобуси, потяги⁵⁷ і вантажівки); повітряний (комерційні літаки); морський (торговельні судна); і поштовий (служби поштової і кур'єрської доставки). Невелика кількість набоїв до вогнепальної і пневматичної зброї складає більшість вилучених одиниць зброї. У більшості випадків виявлені боєприпаси не були приховані – або приховані легко – під кріслами або у бокових відділеннях на дверцях, підлокітниках, багажниках, відділеннях для рукавичок і попільничках, що швидше всього вказує на те, що їх ввезення чи вивезення з України було недбалістю водія, а не навмисною спробою обійти експортний контроль (Державний прикордонний комітет Республіки Білорусь, 2019; ДПСУ, 2016а; див. Ілюстрації 17 і 18). Єдиними винятки до цього пояснення були перевезення 60 набоїв калібру 7,62 мм, захованих в «елементах конструкції заднього бампера» автомобіля, який прибув з Молдови; 20 пістолетних патронів, які були знайдені позаду мотору автомобіля Рено, зареєстрованого в Білорусі; і 16 000 набоїв калібру Флобера, знайдені в автомобілі Опель з Польщі. Способи приховування, які були використані у перших двох випадках, і кількість боєприпасів, знайдених у третьому випадку, вказують на свідому спробу водіїв перевезти ці боєприпаси контрабандою (Шумська О. і Шредер М., 2020).

Державні органи також вилучили невелику кількість ручних гранат і тубусів гранатометів РПГ з транспортних засобів на в'їзді і виїзді з України. Більшість цих одиниць були менш летальної дії (димові і світлошумові гранати), інертними або використаними. Як би це не було парадоксально, єдиними летальними боєприпасами, ідентифікованими Small Arms Survey, були три ручні гранати Ф-1, які ввозилися контрабандою в Україну в 2014 році. Згідно з судовими документами України, нелегальний торговець зброєю, який знаходився в Італії, передав в коробку прального засобу з гранатами всередині разом з готівкою у розмірі 1 000 доларів США водію мікроавтобусу, який їхав з Італії до України. Після вдалого проходження процедур митного контролю на кордоні з Угорщиною, водій їхав в Україну і зателефонував отримувачу, якому призначався товар. За кілька годин, водій передав гранати іншій особі – ймовірно, посереднику – який був затриманий поліцією одразу після збуту. Незрозуміло, чому гранати були завезені контрабандою в Україну, беручи до уваги те, що велика кількість гранат Ф-1 наявна на внутрішній території (Ужгородський міськрайонний суд Закарпатської області, 2015).

Державні органи України також виявили нелегальні перевезення боєприпасів на морських судах, найчастіше всередині легкових автомобілів. Більше ніж 1 500 патронів боєприпасів було знайдено у 2019 році в автомобілях, які перевозилися морським шляхом із Сполучених Штатів Америки до портів Одеської області. Ці вилучення складають близько 90 відсотків від усіх 1 700 набоїв, які були вилучені у морських портах за той рік. Згідно з ДПСУ, українці придбали ці автомобілі на аукціонах в Сполучених Штатах (ДПСУ, 2020b). Це слід відмітити тому, що приховування зброї і

Ілюстрації 17 і 18 Невелика кількість боєприпасів, які були виявлені у транспортних засобах в пунктах перетину державного кордону, 2016 і 2019 рр.

Джерело: Державний прикордонний комітет Республіки Білорусь (2019)

Джерело: ДПСУ (2016а)

боєприпасів в автомобілях, які перевозяться морським шляхом і були придбані на аукціонах, є добре відомою тактикою нелегальних торговців зброєю, які базуються в США.⁵⁸ З метою зменшення витрат, автомобілі, що використовуються, зазвичай були в уживанні і перебувають у поганому стані. Граничні видатки ще більше скорочуються за рахунок того, що у кожному автомобілі приховується велика кількість зброї і боєприпасів для їх перевезення контрабандою (Шредер М., 2016, с. 11).

Однак, тільки деякі з перевезень, якщо не жодне перевезення, боєприпасів морським шляхом до України підходять під опис такої типової операції нелегальної торгівлі США. Кількість боєприпасів, які перевозилися цим видом контрабанди, була дуже низькою і одиниці зброї були погано приховані. Більшість вилучень, описаних у коротких прес-релізах ДПСУ, склалися менше ніж з 100 набоїв. Крім того, вилучені боєприпаси були знайдені розкиданими або частково запакованими на підлозі, в багажнику або у дверній кишені легкового автомобіля. На відміну від цього одиниці зброї, які перевозяться контрабандою в автомобілях із використанням схем нелегальної торгівлі США, часто добре приховані у дверцевих рамах автомобілів, в підсистемах або в кріслах (Шредер М., 2016, с. 10). Окрім цього, деякі з автомобілів, які проходили огляд в морських портах України, були новими моделями або моделями класу люкс, що зовсім не відповідають тим типам автомобілів, які зазвичай використовуються з метою нелегальної торгівлі (див. Ілюстрації 19 і 20). У короткому звіті про вилучення

Ілюстрації 19 і 20 Боєприпаси, знайдені у відділенні для рукавичок BMW, який було перевезено морським транспортом з Туреччини, 2018 р.

Джерело: ДПСУ (2018с)

у травні 2020 року ДПСУ відкрито визнала, що 75 вилучених набоїв вірогідно були випадково відправлені разом з легковим автомобілем. «Скоріше за все, – вказує ДПСУ, – попередній власник просто забув про них, як і про купу іншого мотлоху у машині». (ДПСУ, 2020с)

Колишній співробітник служби експортного контролю США, з яким Small Arms Survey було проведено інтерв'ю, погодився з тим, що перевезення незначної кількості морським шляхом є швидше всього випадковими. «Якщо кількість [вилучених боєприпасів] є незначною, набої швидше всього були забуті в автомобілі попереднім власником, – відмітив співробітник, – особливо, якщо машина у робочому стані».⁵⁹ Співробітник також зауважив, що у випадках, коли кількість вилучених боєприпасів перевищує кілька десятків набоїв, наміри залучених сторін стають менш ясними. Хоча нелегальні торговці зброєю навряд чи будуть перевозити автомобіль між континентами з єдиною метою нелегального збуту кількох сотень набоїв, ці упаковки набоїв можуть бути частиною «подвійної угоди» з автомобілем. «Більшість людей не вважає себе тільки нелегальними торговцями зброї або продавцями вживаних автомобілів, – відмітив співробітник: «Вони не обмежують себе одним товаром».⁶⁰ Деякі продавці вбачають для себе додаткову вигоду в отриманні більшого прибутку шляхом додавання кілька коробок боєприпасів в автомобіль, який експортується. Залишається неясним, наскільки продавці у тих випадках, які вивчалися Small Arms Survey, були свідомо налаштовані на нелегальний експорт боєприпасів в Україну. Можна чітко твердити тільки про те, що кількість нелегальних боєприпасів, вилучених у морських портах України, є невеликою.

Державні органи також вилучили боєприпаси у пасажирів рейсів міжнародних авіаліній, проте слід відмітити, що подібні випадки трапляються не часто і стосуються невеликої кількості боєприпасів. Як вказано у Таблиці 8, тільки 38 набоїв були вилучені в аеропортах у 2019 році — значно менше за будь-який інший вид транспорту. Працівники митниці також вилучили тубус гранатомета РПГ-26 у громадянина Туреччини, який прямував на посадку на літак до Туреччини, але невідомо, чи був тубус у робочому стані. Згідно з повідомленням, його було знайдено незахованим серед особистих речей пасажира, який також перевозив предмет, схожий на стару армійську радіостанцію (ДФС, 2017). Тоді як можливо, що тубус містив реактивну гранату, найвірогідніше, що на момент вилучення тубус був відстріляний.

Існуючі докази вказують на те, що більшість зброї, яка нелегально імпортується в Україну, доставляється поштовими службами і компаніями транспортно-експедиційних послуг. У 2019 році представник СБУ розповів Small Arms Survey, що нелегально імпортована зброя прибуває переважно зі Сполучених Штатів та Євросоюзу і зазвичай пересилається поштою. Більшість одиниць у нелегальному обігу є комплектуючими до вогнепальної зброї, тоді як вилучення повністю зібраної зброї трапляються рідко, навіть транспортні перевезення комплектуючих частин є нечастими. «Ми бачимо десятки перевезень [щороку], а не тисячі», - зауважив представник органів.⁶¹ Хоча

мова не йшла безпосередньо про міжнародну нелегальну торгівлю боєприпасами, існуючі докази вказують на те, що іноземні нелегальні торговці, як правило, не використовують поштові служби і транспортно-експедиційні компанії для ввезення боєприпасів контрабандою в Україну.

Водночас Small Arms Survey було ідентифіковано один значний випадок нелегальної пересилки боєприпасів поштовою службою. Нелегальний торговець зброєю, який знаходився у Міннеаполісі, вислав поштою тисячі куль і цілих набоїв в Україну протягом десяти тижнів з лютого по травень 2011 року. Спочатку нелегальний торговець привернув до себе увагу слідчих США тоді, коли митна служба Чикаго виявила 2 600 набоїв у двох посылках, які адресувалися отримувачу в Україні. Вміст поштової посылки описувався як «plastic stock» і «hunting metal tools». ⁶² За нею слідували інші посылки. Слідчі повідомили нелегальному торговцю про вилучення першої посылки і пояснили необхідність отримання ліцензії на експорт для того, щоб мати право відсилати набої в Україну. Нелегальний торговець заявив, що вилучені одиниці були набоями для змагань по практичній стрільбі, які він вислав знайомому в Україні, оскільки той не міг їх придбати самостійно. Він також пообіцяв у подальшому не надсилати подібні товари в Україну. Незважаючи на його обіцянку, наступного місяця державні органи перехопили іншу посылку з боєприпасами від цієї ж особи (Районний суд Мінесоти у США, б. д.; Міністерство юстиції США, 2013а).

Деякі з мереж нелегальної торгівлі, які постачають в Україну, залучають осіб-посередників, які перебувають в США, для того, щоб отримати допомогу із закупками. У Сполучений Штатах можна законно купити комплектуючі, аксесуари та боєприпаси до вогнепальної зброї через мережу Інтернет без посиленої перевірки за умови, що адреса доставки дійсно знаходиться на національній території (замовлення з доставкою за кордон вимагають експортну ліцензію). Як наслідок, мережі нелегальної торгівлі часто платять окремим особам, які мають офіційну адресу проживання в США, щоб ті замовили товар, який підлягає контролю, перепакували його і відправили за кордон на адреси отримувачів або компаній експедиційно-транспортних послуг в США для подальшої їх доставки в Україну та інші країни. Члени однієї такої мережі закупили близько 83 одиниць оптичних прицілів нічного бачення і тепловізорів через мережу Інтернет і експортували – або спробували їх експортувати – до України. Деякі з цих пристроїв державні органи США описали як «найпотужніші і найтехнологічніші пристрої нічного бачення та тепловізори, що існують», вартість яких становить 9 000 доларів США за одиницю (Міністерство юстиції США, 2017; б. д., с. 8).

Як було вказано вище, більшість випадків нелегального збуту за допомогою поштових служб і компаній експедиційно-транспортних послуг, які були виявлені Small Arms Survey, переважно стосуються комплектуючих та аксесуарів до вогнепальної зброї, а не боєприпасів. Колишній співробітник митного контролю США надав можливе пояснення цієї тенденції: в той час як комплектуючі і аксесуари до вогнепальної зброї виробництва США вважаються у деяких випадках кращої якості за марки і моделі,

які доступні на внутрішньому ринку, більшість видів боєприпасів українського та іноземного походження вважаються майже аналогічними. Тому нелегальні торговці намагаються уникнути ризику і вартості, пов'язаних із спробами нелегального ввезення боєприпасів. Хоча і трапляються винятки, такі як згадані вище набії для змагань з практичної стрільби, узагальнюючи можна сказати, що «боєприпаси є дешевшими в інших місцях і настільки ж придатними як боєприпаси [виробництва США]». ⁶³

Поштові органи України також вилучили посилки з боєприпасами, які призначалися на вивезення з України. У публічному доступі мало даних про частоту і розмір таких вилучень, проте анекдотична інформація вказує на те, що вони трапляються відносно рідко і стосуються переважно одиниць колекційної зброї. Під час інтерв'ю Small Arms Survey із співробітниками поштової служби Укрпошта, останні згадали три перевезення, усі з яких містили боєприпаси часів Другої світової війни: артилерійський снаряд, який відправник вказав як «вазу», наземну міну, яка була навмисно записана у супровідних документах як олійний фільтр для автомобіля і «мінометну міну», знайдену у посилці на борту літака Air France, що відлітав з України. ⁶⁴ ●

Одиниці зброї, які рідко виявляють поза державними військовими запасами в інших європейських країнах, вилучають в Україні щодня”.

III. Наслідки

Як було пояснено вище, велика кількість нелегальних боєприпасів широко розповсюджена в Україні. Одиниці зброї, які рідко виявляють поза державними військовими запасами в інших європейських країнах, вилучають в Україні щодня. Найбільша кількість боєприпасів, огляд яких було проведено в рамках цього дослідження, були боєприпасами радянського зразка минулих десятиліть, які вироблялися у великій кількості і широко експортувалися, в тому числі до України. Марки і моделі багатьох цих одиниць зброї знаходяться на озброєнні України, включаючи державні військові запаси, які були захоплені Російською Федерацією та членами проросійських збройних формувань у 2014 році. Недавні вилучення гранат і гранатометів РПГ з серійними номерами, що відповідають тим одиницям зброї, які напряму пов'язані з військовими частинами на території АТО/ООС та у Криму, переконливо підтверджують те, що викрадені боєприпаси до сих пір перебувають в обігу в Україні, в тому числі серед членів проросійських збройних формувань та інших злочинних угруповань.

Ці дані підкреслюють той факт, що велика кількість старіючих запасів боєприпасів, що зберігаються у країнах колишнього Варшавського договору, становлять довготривалу загрозу. Мільйони тон зброї і боєприпасів, які були експортовані радянською владою до країн Варшавського договору та їх союзників в інших регіонах, становлять гостру загрозу безпеці країн-імпортерів. Тисячі цих одиниць зброї були викрадені з військових частин України в Донецькій та Луганській областях і в Криму у 2014 році; вони продовжують використовуватися у злочинах і збройному насильстві на всій території країни.

Досвід України не є унікальним. Подібне масове розповсюдження зброї, що відбувалося в Албанії, Боснії і Герцеговині, а також країнах в інших регіонах, сприяло збільшенню рівня насильства і нестабільності в постраждалих країнах, підриваючи безпеку на регіональному і міжнародному рівні.⁶⁵ Попередження майбутніх катастроф вимагає оновлених і багатосторонніх зобов'язань не тільки щодо оптимальної кількості запасів та попередження надмірного накопичення боєприпасів, але і щодо введення в дію механізмів посиленого контролю над транспортуванням, зберіганням і утилізацією боєприпасів протягом всього їх життєвого циклу. Це непросте завдання обтяжується глобальним економічним спадом, спричиненим пандемією коронавірусу (Ковід-19), яка опустошила державну казну і зменшила бюджети міжнародної допомоги.

Нелегальне розповсюдження боєприпасів в Україні також підкреслює крайню складність повернення зброї і боєприпасів, які були втрачені протягом подій масового розповсюдження зброї і у збройних конфліктах загалом. Державні органи України вилучили тисячі схронів зброї і ввели в дію посилені заходи контролю з метою зменшення об'ягу постачання нелегальної зброї з території проведення АТО/ООС. Поки що, незважаючи на ці зусилля, велика кількість ручних гранат, гранатометів РПГ, набойів до вогнепальної зброї та інших боєприпасів залишається розкиданою по всій території України, що підтверджують недавні і деколи масштабні вилучення цих одиниць зброї

у кожній області. Навіть якщо уряду України вдасться у майбутньому попередити витік зброї з державних і приватних запасів, ідентифікація та ліквідація усіх існуючих схронів нелегальних боєприпасів вимагатиме багато років безперервних зусиль.

Дані та інформація, які були опрацьовані Small Arms Survey, також висвітлюють ключові тактичні і оперативні питання, такі як важливість проведення кінологічних оглядів для того, щоб виявити спроби нелегальних перевезень в Україні. Більшість зірваних транскордонних перевезень боєприпасів, проаналізованих Small Arms Survey, були виявлені кінологічними підрозділами. Тоді як недавні дані щодо боєприпасів, знайдених даними підрозділами, не є доступними, статистика, опублікована державними органами України за попередні роки, вказує на їх важливість. У травні 2016 року ДПСУ повідомило: «Загалом з початку року інспекторами-кінологами за допомогою службових собак було затримано 112 правопорушників, виявлено 91 одиниць зброї та майже 2,5 тисячі боєприпасів». (ДПСУ, 2016с)

В рамках багаторічної міждержавної ініціативи під керівництвом Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ), державні органи України посилили і збільшили контроль на кордонах, включно з програмою підтримки кінологічних підрозділів. Центральною метою цієї ініціативи є зменшення нелегального переміщення зброї та боєприпасів на внутрішній території, а також через кордони України за допомогою посилення спеціальної підготовки, надання додаткового забезпечення обладнанням і покращення співпраці та координації між різними органами (ОБСЄ, 2020; ДФС у Хмельницькій області, 2018). Ці зусилля допоможуть забезпечити доступ до основних ресурсів співробітникам прикордонної служби і правоохоронних органів. Майбутнє покаже, наскільки цих ресурсів буде достатньо для того, щоб зменшити нелегальні потоки боєприпасів на внутрішній території України і попередити їх передачу злочинним угрупованням інших держав.

Напевно, найбільш інтригуючим і заплутаним питанням, на яке вказують оброблені дані, є явна розбіжність між великою кількістю нелегальних боєприпасів у внутрішньому обігу в Україні та низькою частотою і розміром перехоплених транскордонних перевезень. Ці перевезення є дуже незначними, особливо якщо порівняти їх з вилученнями в інших країнах, де розгортаються активні збройні конфлікти або існує збройне насильство, пов'язане із злочинними групами, що у своїх масштабах прирівнюється до збройного конфлікту. Якщо порівняти транскордонні вилучення в Україні з іншими країнами, тільки одне ввезення нелегальних боєприпасів, вилучене державними органами Мексики у червні 2020 року, у п'ять раз перевищувало загальну кількість набоїв, які, згідно з офіційною статистикою, були вилучені на усіх кордонах України у 2019 році.⁶⁶

Існують різні можливі пояснення невеликої кількості перехоплених перевезень боєприпасів. Співробітник правоохоронних органів Угорщини назвав дві причини майже повної відсутності транскордонної нелегальної торгівлі зброєю між його державою та Україною: географічне розташування і ретельний контроль на кордонах.

«Цей кордон є кордоном з Шенгенською зоною (до того ж коротким), тому його використання для подібної діяльності не є простим», – пояснив співробітник: «Також у зв'язку з великою кількістю повідомлень про контрабандні перевезення бензину чи цигарок з України, патрулювання регулярно здійснюються поліцією та митними органами.»⁶⁷

Якщо таке пояснення може відповідати дійсності у випадку Угорщини, воно не пояснює, чому настільки мало нелегальної зброї перевозиться через інші міжнародні кордони України, або чому в офіційних даних повідомляється про таку невелику кількість вилучень зброї і боєприпасів українського походження в інших країнах Європи. Зусилля, спрямовані на забезпечення контролю на кордонах України та виявлення мереж нелегальної торгівлі, без сумніву стримують і перешкоджають деякі, – а, можливо, і більшість – транскордонних операцій нелегальної торгівлі зброєю, але навіть найретельніший контроль не дозволить повністю «запечатати» кордони, особливо настільки довгі і завантажені як українські. Тільки у 2019 році більше ніж 17 мільйонів транспортних засобів перетнули кордони на в'їзд або виїзд з країни. Беручи до уваги легкість, з якою боєприпаси можуть бути приховані у легкових автомобілях, і практичною неможливістю оглянути кожен транспортний засіб, який перетинає кордон на в'їзд або виїзд з України, здатність державних органів України виявити і перехопити контрабанду боєприпасів залишається, за своєю суттю, обмеженою.

Інше можливе пояснення полягає у тому, що кількість перехвачених перевезень боєприпасів є низькою не тому, що нелегальні торговці утримуються від нелегального експорту боєприпасів, а тому, що прикордонний контроль є слабким – іншими словами, більшість спроб є вдалими і тому не зареєстровані правоохоронними органами. Це пояснення є мало вірогідним, якщо взяти до уваги велику кількість іншої контрабанди, яку виявляють і вилучають прикордонники. Тільки у 2019 році ДПСУ вилучила більше ніж 70 000 літрів алкогольних напоїв і 17 мільйонів пачок цигарок (ДПСУ, 2020а). Кількість цигарок, вилучених їх румунськими колегами, була порівняного масштабу і складала 4,6 мільйонів пачок того року. Ці показники включають одне незаконне перевезення 414 500 пачок, перехоплених в пункті перетину кордону з Україною «Халмеу» 2 лютого 2019 року (Прикордонна служба Румунії, 2020). Small Arms Survey не вдалося знайти інформацію про вилучення боєприпасів по обидві сторони українського кордону, які б можна було співставити, навіть віддалено, за кількістю вилучених одиниць.

Існує також мало доказів нелегального переміщення боєприпасів з України до інших частин Європи. В якості показника наявності легкого озброєння українського походження в Західній Європі, Small Arms Survey було зібрано інформацію про гранати, вилучені у трьох країнах регіону. Ці дані вказують, що тільки невелика кількість вилучених гранат були моделями (а у деяких випадках – жодна), які перебувають в обігу в Україні. У Нідерландах державні органи найчастіше вилучають югославські

гранати М52 та М75, які ввозять контрабандою з Балкан, а не моделі радянського зразка, які виявляють в Україні (Європол, 2018, с. 3). Те ж саме стосується і Швеції, яка зазнала тривожне зростання кількості нападів з використанням гранат протягом останніх років. Співробітник Національної поліції Швеції розповів Small Arms Survey, що «переважна більшість гранат [у Швеції] – це югославські моделі, які походять з Балкан». На запитання, чи зустрічали державні органи Швеції хоч одну з моделей гранат, які перебувають в обігу в Україні, співробітник відповів: «Ми вилучали гранати Ф-1, але дуже мало. Вони становлять тільки 2 відсотки від усіх гранат, вилучених починаючи з 2015 року. Ми не зареєстрували жодної РГД-5, РГН або РГО.»⁶⁸ Гранати моделі Ф-1 набули широкого розповсюдження, тому гранати Ф-1, які були вилучені у Швеції, можуть походити з різних країн. Разом з тим, навіть якщо вони були з України, гранати Ф-1 становлять тільки незначний відсоток усіх гранат, вилучених у Швеції. Працівник правоохоронних органів третьої західноєвропейської країни вказав, що нелегальними гранатами, найчастіше зареєстрованими їхнім відомством, були югославські М-75, М-91 і М-52 та інколи американські МК2.⁶⁹ Жодна з цих моделей не належить до тих, які зазвичай зустрічаються в Україні.

Більш вірогідним поясненням є те, що нелегальні торговці несуть менше ризиків і отримують більше прибутків завдяки нелегальному перевезенню через кордон інших видів контрабанди. Беручи до уваги те, що в Україні нелегальне розповсюдження зброї і боєприпасів є кримінальним правопорушенням, яке карається від трьох до семи років позбавлення волі,⁷⁰ особи затримані з контрабандою алкогольних напоїв, цигарок та інших товарів, що часто вилучаються, отримують тільки адміністративні штрафи.⁷¹ У деяких випадках штрафи є значними (у розмірі подвійної вартості товару і конфіскації транспортного засобу, який було використано для контрабанди),⁷² але частіше фінансові прибутки перевищують ризики. Наприклад, у 2017 році вартість пачки цигарок становила менше 2-ох доларів США в Україні, але майже 4,5-ою долари США в Польщі, 8-ім доларів США в Німеччині і більше 14-ти доларів США у Великобританії (Numbeo, б. д.).

Якими б не були причини низької кількості вилучень боєприпасів, зміни у ринковій динаміці можуть призвести до раптового притоку зброї з України на регіональний і міжнародний чорні ринки, що матимемо потенційно небезпечні наслідки для самого регіону. Навіть якщо спроби нелегальної торгівлі значно не виростуть, неконтрольовані боєприпаси становитимуть значну небезпеку для сусідніх з Україною держав і для Європи в цілому. Одноразова успішна контрабандна схема може радикально змінити профіль незаконної зброї у деяких країнах. Протягом 2013–2017 років державні органи Великобританії вилучили тільки 40 гранат,⁷³ що менше за кількість гранат, яку звичай знаходять в одному схроні середнього розміру в Україні. Не важко уявити сценарій, за яким ящик гранат буде успішно незаконно перевезено до однієї з країн-членів Євросоюзу, яка має спільний кордон з Україною, а звідти – до Великобританії, Франції, або будь-якої іншої країни Європи. Ця потенційна

можливість викликає особливе занепокоєння стосовно країн на кшталт Швеції, де нелегальне використання гранат вже є методом дії (modus operandi) злочинних організацій. Ввезення гранатометів РПГ, протипіхотних мін або інших боєприпасів, які широко розповсюджені в Україні, але рідко зустрічаються в інших європейських державах, також може мати короткостроковий і довгостроковий вплив на збройне насильство у цих країнах. Попередження таких сценаріїв вимагатиме координованих і довгострокових зусиль з боку правоохоронних органів, міжнародних організацій і країн-донорів протягом багатьох наступних років. ●

Кінцеві примітки

- 1 Для позначення географічної території, охопленої збройним конфліктом у східній Україні, використовують термін «зона антитерористичної операції (АТО)» або «територія проведення Операції об'єднаних сил (ООС)». Територія проведення антитерористичної операції - територія України, на якій розташовані населені пункти, визначені у затвердженому Кабінетом Міністрів України переліку, де проводилася антитерористична операція, розпочата відповідно до Указу Президента України "Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 квітня 2014 р. "Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України" від 14 квітня 2014 р. № 405/2014 (Верховна Рада України, 2014). Уряд України оголосив про завершення АТО у квітні 2018 р. та замінив її на ООС.
- 2 Офіційні заяви зроблені державними органами України вказують на те, що вони уважно слідували за діями Мудо від виявлення ранніх етапів змови. Представник Служби безпеки України (СБУ) розповів газеті *Guardian*: «ми документували кожну з його [Мудо] дій та рухів протягом шестимісячної операції, яка завершилась його арештом у травні 2016 року». Див. Віллшер К. (2016).
- 3 У 2017 році Європол попередив про те, що «наявність вибуховок у поточних і колишніх зонах збройних конфліктів, таких як Західні Балкани і Україна, [...] становить значну загрозу». (Європол, 2017, с.15). Див. також Рада Євросоюзу (2018) і Європол (2015, с. 7; 2016, с. 8).
- 4 У березні 2020 року у зв'язку з реорганізацією Міністерство тимчасово окупованих територій і внутрішньо переміщених осіб було перейменовано на Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій (Кабінет Міністрів України, 2020).
- 5 Див. Шредер М., Флоркін Н., Хідег Г., і Шумська О. (2019) (надалі 'Шредер М. та ін. (2019)').
- 6 Див. Генеральна Асамблея ООН (2005, параграф 4).
- 7 Термін «AEWs (acoustic expansion weapons)» використовується для позначення вогнепальної зброї, що була перероблена для використання виключно під холостий патрон.
- 8 Зброя під патрон Флобера була спочатку розроблена для стрільби всередині приміщень, але деякі моделі можуть бути переробленими для стрільби більш летальними боєприпасами. Для детальнішої інформації про перероблену вогнепальну зброю див. Флоркін Н. і Кінг Б. (2018).
- 9 Див. Генеральна Асамблея ООН (2005, параграф 4).
- 10 Дане визначення також є сумісним з тим, яке використовує уряд України та включає «патрони; гранати; міни; боєприпаси артилерійські та для гранатометів; саморобні вибухові пристрої; підірвачі; детонатори промислові; детонуючий (вогнепровідний) шнур; заряди

- вибухових речовин промислового призначення; [i] вибухові речовини». (Генпрокуратура, 2016; довідник 5 і 10).
- 11 Див. Берман Е. і Лефф Дж. (2008, с. 8–11).
  - 12 В англійській версії цього звіту Small Arms Survey виділяє поняття «недозволений» (illicit) окремо від «незаконний» (illegal) для охоплення випадків незрозуміло чи суперечливої законності. Див. Шредер М. (2014, с. 246).
  - 13 У зв'язку з обмеженням подорожей через пандемію коронавірусу (Ковід-19) усі інтерв'ю, проведені у 2020 р., здійснювалися онлайн або по телефону.
  - 14 Міністерство закордонних справ Німеччини надало фінансову підтримку для створення бази даних.
  - 15 Протягом останніх років державні органи України почали все частіше редагувати (закривати пікселями чи розмивати) маркування на зброї на знімках виявлених схронів. В результаті зменшення прозорості призвело до зменшення кількості та якості публічно доступної інформації про вилучену зброю.
  - 16 Цинки з боєприпасами до вогнепальної зброї були обрані як одиниця аналізу тому, що вони надають детальну інформацію про їх вміст, включаючи виробника, країну походження, дату виробництва і номер партії. Публічно доступна інформація про боєприпаси розсипом або в інших упаковках, включаючи ті, що мають калібр, який найчастіше використовується у цивільних цілях, не є настільки детальною, а саме маркування часто не достатньо видиме на знімках окремо взятих вилучених одиниць зброї.
  - 17 Деякі з цинків були вилучені в м. Київ, яке становить окрему адміністративно-територіальну одиницю. Дані про вилучення на території Автономної Республіки Крим зазвичай не є доступними.
  - 18 Цинки з боєприпасами, вилучені в Донецькій і Луганській областях, становлять близько половини всіх вивчених цинків.
  - 19 Див. ЦІ (2019а, с. 17)
  - 20 У цьому випадку Україна і Українська РСР рахуються як одна країна.
  - 21 Серед 274-ох цинків, на яких були наявні маркування, Small Arms Survey було встановлено країну виробництва для 252-ох. На 22-ти інших цинках маркування не були повністю видимими або придатним для прочитання.
  - 22 Цинк містив набой калібру 9 мм, вироблені в Україні в 2013 р. Він був вилучений у членів міжнародної злочинної організації нелегальних торговців зброєю, які базувалися в Києві і займалися нелегальним виробництвом вогнепальної зброї з комплектуючих елементів ввезених з Європейського Союзу та США. Інші цинки, вилучені у цієї організації, були більш типовими, тобто боєприпасами радянського зразка 1980-их років виробництва (СБУ, 2018).
  - 23 Хоча маркування на гранатометах РПГ і гранатах не є видимим, їх зовнішній вигляд відповідає моделям, які широко поширені в Україні.
  - 24 Див., наприклад, Шіверс С. Дж. (2014); Фергусон Дж. і Джензен-Джонс Н.Р. (2014).
  - 25 Короткі звіти про вилучення, проаналізовані Small Arms Survey у 2019 р., дають уявлення про відносну частоту наявності даних одиниць у нелегальній власності. Дані про вилучення від січня 2018 р. до березня 2019 р. вказують, що ручних гранат і гранатометних пострілів було вилучено найбільше, а наступними за кількістю є мінометні снаряди, гранатомети, а також постріли до безвідкатних гармат та РПГ-7. Було вилучено набагато менше наземних мін і протитанкових керованих ракет (ПТКР), і немає згадок щодо вилучення ПЗРК. ПЗРК і ПТКР частіше вилучалися на початку конфлікту. Тоді як державні органи продовжують

- знаходити протитанкові ракети, остання згадка про вилучені ПЗРК датується 2017 р. (Шредер М. та ін., 2019, сс. 36–37; СБУ, 2017b). Більш недавні знімки нелегальних ПЗРК час від часу публікуються у соціальних мережах, але часто важко встановити достовірність знімку або перевірити твердження про ПЗРК на знімках. Відеоматеріали, які показують членів так званих "військ протиповітряної оборони Народної міліції Луганської народної республіки (ЛНР)", які проходять навчання з російськими ПЗРК Ігла, були опубліковані на сторінці їх групи в YouTube у вересні 2019 р. Тоді як дуже можливо, що члени збройних формувань надалі мають доступ до ПЗРК Ігла, Small Arms Survey не вдалося підтвердити дату і місце проведення відеозйомок (Народна міліція ЛНР, 2019).
- 26 Аналіз 164 операцій, які були проведені СБУ з січня 2018 р. до березня 2019 р. виявив, що ручні гранати становлять до 36% відсотків вилученого легкого озброєння і боєприпасів до нього – на другому місці після гранатометних пострілів – і були вилучені у більшості областей (Шредер М. та ін., 2019, с. 37).
  - 27 Приклади включають але не обмежуються димовими гранатами РДГ-55 МБ і РДГ-55 МЧ (НПУ, 2019с) і навчальними гранатами УРГ-Н (НПУ, 2015а). У 2018 році українські державні органи підтвердили, що найбільшу кількість вилучених гранат становили гранати Ф-1 і РГД-5, а решта становили переважно гранати РГН і РГО. Вони також підтвердили, що гранати радянського виробництва переважали серед нелегальних ручних гранат в обігу в Україні. Інтерв'ю з представником СБУ, м.Київ, 11 грудня 2018 р.
  - 28 Див., наприклад, НПУ (2019d) і НПУ (2019e).
  - 29 Короткі звіти про вилучення, які були вивчені Small Arms Survey, включають також посилання на РШГ-1, яка була виготовлена у 2013 р. Small Arms Survey не вдалося це підтвердити, так як маркування на знімку зброї не було видимим. Див. НПУ (2014).
  - 30 29 квітня 2020 р. Офіс Генерального прокурора України повідомив про вилучення великого арсеналу зброї на сході України на території колишнього міського клубу та дитячого табору (Генпрокуратура, 2020). Повідомлення не містило інформації щодо походження або власників арсеналу, що викликало суперечності. Дмитро Ярош, командувач Української добровольчої армії, що є військовим крилом організації ДІА (головою якої він теж є), заявив, що вилучені зброя та боєприпаси належали Українській добровольчій армії і зберігалися на території колишньої військової частини у Дніпропетровській області. Ярош звинуватив державні органи України у спробі навести наклеп на добровольчі батальйони, підкреслюючи, що Українська добровольча армія офіційно передала цю зброю Збройним Силам України у лютому-березні 2020 р. (Ярош, 2020). Деякі представники недержавного сектору стали на сторону Яроша (див., наприклад, Бутусов Ю., 2020). 30 квітня 2020 року державні органи України опублікували більш стриману, але дещо неясну відповідь на сторінці ООС у Facebook. Вони повідомили про те, що «заходи щодо встановлення приналежності озброєння і техніки тривають» і закликали всі задіяні сторони не допускати поширення чуток та викривлень фактів (Операція об'єднаних сил, 2020).
  - 31 Дана модель не перебуває на озброєнні Міністерства оборони України з 2012 р. (СБУ, 2017с).
  - 32 Див., наприклад, СБУ (2017f).
  - 33 Термін «чорні копачі» вживається щодо осіб, які займаються встановленням місцезнаходження, викопуванням і реставрацією зброї із давніх схронів, більшість яких відноситься до періоду Другої світової війни.
  - 34 Для недавнього прикладу нелегального набуття і продажу зброї колишніми членами добровольчих батальйонів див. СБУ (2018).
  - 35 Див., наприклад, Sensor.net (2014a).

- 36 Див. Sensor.net (2015); Гроув Т. (2014); Джензен-Джонс Н.Р. і Смолвуд (2014); СБУ (2017b); Шредер М. та ін. (2019, р. 51); МЗС України (2014).
- 37 Див., наприклад, СБУ (2017c; 2017d). Державні органи України повідомляли про те, що знаходили російські військові атрибути у деяких схронах, що надалі посилювало їх заяви про те, що зброя постачалася Росією. Приклади включають упаковки для російських військових польових пайків (СБУ, 2017h), російське спорядження десантника (СБУ, 2017a) і печатку Федеральної митної служби Росії (Sensor.net, 2014b).
- 38 Станом на 2016 р. державні органи України повернули тільки 4 000 одиниць втраченої зброї. Див. Мартинюк А. (2017, с. 4).
- 39 Згідно з державними органами України, обладнання для виробництва боєприпасів було також викрадено після того, як проросійські збройні формування захопили Луганський патронний завод в 2014 р. Повідомлялося, що обладнання було вивезено до Росії або викрадено. Див. Міністерство оборони України (2018).
- 40 Ящики з озброєнням містили 88 автоматів АК-74, 5 кулеметів РПК-74, 3 кулемета ПКМ, 24 гранатомети РПГ-22, 918 гранат РГД і 20 880 бойових набоїв. Див. СБУ (2014a); Стек Л. (2018).
- 41 У 2018 р. голова НПУ перерахував десятки одиниць зброї, які були вилучені у зоні АТО/ООС і належність яких до пограбованих військових баз у Криму була встановлена державними органами України. Відстежена зброя включала 51 автомат, 15 пістолетів, 2 гранатомети і 1 карабін (МВС України, 2018b). Див. також НПУ (2020b).
- 42 Див., наприклад, СБУ (2014b).
- 43 Див., наприклад, СБУ (2015).
- 44 Див., наприклад, СБУ (2015b).
- 45 Див., наприклад, НПУ (2018b).
- 46 Інтерв'ю із співробітником Міністерства оборони України, 15 травня 2019 р.
- 47 Слід відзначити, що українські державні органи публікують короткі звіти щодо вилучень і розслідувань, які їм передують, тоді як у більшості країн така інформація рідко перебуває у публічному доступі.
- 48 У короткому звіті НПУ про цей випадок повідомляється про 28 контейнерів, але на знімку видно 30 вилучених одиниць.
- 49 Див. також ОБСЄ СММ (2019, сс. 11–12)
- 50 Див. також ДБР (2019).
- 51 Див., наприклад, Міністерство юстиції США (2018a).
- 52 Див., наприклад, Карманау Ю. (2016).
- 53 У вересні 2019 р. Президент Білорусі Олександр Лукашенко заявив про закриття кордону Білорусі з Україною через «потік зброї» з України (БелТА, 2019). ДПСУ спростувала заяву Лукашенка. В офіційному прес-релізі, який датується вереснем 2019 р., було вказано, що рівень вилучень зброї на кордоні з Білорусією навіть знизився на 40 відсотків у порівнянні з попереднім роком. Також було відмічено, що серед вилученого була тільки одна одиниця вогнепальної зброї. Решта – «мисливська, газова, пневматична, холодна та електрошокова зброя». (ДПСУ, 2019b)
- 54 Державні органи України вилучають також час від часу боєприпаси, які перевозяться транзитом через Україну до країни призначення, але кількість таких вилучень є незначною. Див., наприклад, ДПСУ (2016d; 2018b).
- 55 У 2019 р. Прикордонна поліція Молдови вилучила з 108 патронів. Прикордонники Польщі вилучили 4 229 «бойових патронів» і 190 патронів для пневматичної зброї того ж року. Див. Прикордонна поліція Молдови (без дати) і Прикордонна служба Польщі (2020).

- 56 Листування автора з державними органами Молдови, 22 серпня 2020 р.
- 57 У 2016 р. державні органи виявили три картонні коробки, в яких містилися 60 патронів, у вагоні вантажного поїзда, який прямував із станції «Дружківка» Донецької області до Польщі (ДПСУ, 2016b).
- 58 Див. Шредер М. (2016).
- 59 Інтерв'ю з колишнім державним службовцем США, 15 липня 2020 р.
- 60 Інтерв'ю з колишнім державним службовцем США, 15 липня 2020 р.
- 61 Інтерв'ю із співробітником СБУ, Київ, 16 травня 2019 р.
- 62 Підrobка супровідної документації представляє собою випробуваний часом метод контрабанди, який широко використовується нелегальними торговцями по всьому світу. Інші нелегальні торговці зброєю, які базуються в США і були звинувачені у контрабанді комплектуючих, аксесуарів або боєприпасів до вогнепальної зброї в Україну, надали неправдиві відомості у митних деклараціях, де товари були задекларовані як «запасні частини», «музичне обладнання», «одяг», «інструменти». Часто вартість одиниць занижується через припущення, що посилки меншої декларованої вартості будуть не так прискіпливо перевірятися працівниками поштової служби, агентами транспортних перевезень і митною службою. Нелегальний торговець з Чикаго навіть додатково приховав боєприпаси для ввезення у Львів у порожнині металевої конструкції каркасу підставки для взуття (Сихівський районний суд м.Львова, 2018).
- 63 Інтерв'ю з колишнім державним службовцем США, 15 липня 2020 р.
- 64 Інтерв'ю з представниками Укрпошти, 13 грудня 2018 р.
- 65 Див., наприклад, Карапик Дж. і Гассманн Р. (2018).
- 66 За повідомленням державних органів Мексики, перехоплений вантаж містив 32 740 набоїв (Національна гвардія Мексики 2020).
- 67 Електронна переписка з державним службовцем Угорщини, 22 червня 2020 р.
- 68 Електронне листування з державним співробітником шведської поліції, 16–18 вересня 2020 р.
- 69 Електронне листування з державним службовцем уряду західноєвропейської країни, 17 вересня 2020 р.
- 70 Див. статтю 201 Кримінального кодексу України (Верховна Рада України, 2001).
- 71 Див. статті 483 і 511 Митного кодексу України (Верховна Рада України, 2012).
- 72 Див. статті 483 і 511 Митного кодексу України (Верховна Рада України, 2012).
- 73 Див. Грінфілд (2018).

Використана література

- АФП (Агентство Франс-Пресс / Agence France-Press). 2018. 'Ukraine Convicts Frenchman over Euro 2016 Attack Plot.' 22 травня.
- Беван Джеймс / Bevan, James, ed. 2008. *Conventional Ammunition in Surplus: A Reference Guide*. Женева: Small Arms Survey. Січень.
- БелТА (Інформаційне агенство Білорусі). 2019. "Це комусь потрібно" – Лукашенко про причини продовження конфлікту в Україні' [російською мовою]. 3 вересня.
- Берман Ерік і Лефф Джоан / Berman, Eric and Jonah Leff. 2008. 'Light Weapons: Products, Producers, and Proliferation.' В Small Arms Survey. Small Arms Survey 2008: Risk and Resilience. Кеймбридж: Видавництво Кеймбриджського університету, сс. 7–41.
- Бутусов Юрій. 2020. 'Терміново виправляйте санітарів та вакцину від тупості. .' [російською мовою]. Facebook. 29 квітня.
- Верховна Рада України. Кримінальний кодекс України. № 2341-III від 5 квітня 2001 р.
- . 2012. Митний кодекс України. №. 4495-VI від 13 березня 2012 р.
- . 2014. Закон України 'Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції'. №. 1669-VII від 2 вересня 2014 р.
- Віллшер К. / Willscher, Kim. 2016. 'Euro 2016 "Ultra-Nationalist" Attacks Thwarted, Ukraine Says.' *Guardian*. 6 червня.
- Генеральна Асамблея ООН / UNGA. 2005. International Instrument to Enable States to Identify and Trace, in a Timely and Reliable Manner, Illicit Small Arms and Light Weapons ('International Tracing Instrument'). Прийнято 8 грудня. А/60/88 від 27 червня (annexe).
- Генпрокуратура (Офіс Генерального прокурора України). 2016. 'Про затвердження Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань.' Наказ № 139 від 6 квітня 2016 р.
- . 2019. 'В районі проведення операції об'єднаних сил викрито військовослужбовців Збройних Сил України на збуті арсеналу зброї, бойових припасів та вибухових речовин (фото)'. 7 серпня.
- . 2020. 'Правоохоронці виявили масштабний схрон військової техніки та озброєння на Сході України.' 29 квітня.
- . б.д. 'Статистична інформація: про кримінальні правопорушення (за період 2011–2020 рр.)'
- Грінфілд П. / Greenfield, Patrick. 2018. 'Spike in Seized Grenades Fuels Fears of Weapons Stashes in UK.' *Guardian*. 19 серпня.

- Гроув Т. і Штробел В. / Grove, Thomas and Warren Strobel. 2014. 'Special Report: Where Ukraine's Separatists Get Their Weapons.' Reuters. 29 липня.
- Давн Айша Кеое / Down, Aisha Kehoe. 2018. 'Ukraine Sees Jump in Illegal Weapons Sales.' Organized Crime and Corruption Reporting Project (OCCRP). 23 жовтня.
- ДБР (Державне бюро розслідувань). 2019. 'Продаж набоїв через Інтернет – ДБР повідомило про підозру поліцейському.' 8 листопада.
- . 2020a. 'Поліцейський постане перед судом за продаж набоїв через Інтернет.' 20 лютого.
- . 2020b. 'ДБР затримало працівника СБУ під час збуту боєприпасів.' 23 липня.
- Міністерство юстиції США / US Department of Justice. 2013a. 'Plymouth Man Pleads Guilty to Smuggling Thousands of Rounds of Ammunition to the Ukraine.' 19 березня.
- . 2013b. 'Members of International Arms Smuggling Network Sentenced to Prison for Trafficking Weapons and Ammunition to Greece.' 3 липня.
- . 2017. 'Ukrainian National Arrested in Connection with Scheme to Illegally Export Rifle Scopes and Thermal Imaging Equipment.' 7 березня.
- . 2018a. 'Russian Citizen Sentenced to 18 Months in Federal Prison for Attempting to Illegally Export More Than \$100,000 in Firearm Parts and Accessories.' 22 березня.
- . 2018b. 'Two Residents of Lebanon Arrested in Seattle in Connection with Scheme to Illegally Export Firearms to Lebanon.' 9 листопада.
- б. д. 'United States of America against Volodymyr Nedoviz: Complaint and Affidavit in Support of Application for Arrest Warrant.' Справа No. 17-M-208.
- Державний прикордонний комітет Республіки Білорусь. 2019. 'Зовсім не різдвяні подарунки: на кордоні вилучили наркотики та боєприпас' [російською мовою]. 26 грудня.
- Джензен-Джонс Н.Р. і Смолвуд М. / Jenzen-Jones, N.R. and Michael Smallwood. 2014. 'Ukraine Alleges Russian Supply of 9M39 MANPADS Missile to Separatists.' *The Hoptite*. Armament Research Services. 19 червня.
- ДПСУ (Державна прикордонна служба України). 2015. '(ВІДЕО) У контрольному пункті на Луганщині правоохоронці виявили серед поштових посилок боєприпаси.' 10 грудня.
- . 2016a. 'Гранати, набої та комплектуючі до зброї виявлено в Запорізькій та Харківській областях.' 26 січня.
- . 2016b. '(ВІДЕО) На кордоні з Польщею прикордонники в вагоні з глиною виявили три коробки з набоями.' 15 березня.
- . 2016c. 'Двоє українців намагались перевезти через державний кордон зброю та боєприпаси.' 29 травня.
- . 2016d. '(ВІДЕО) Прикордонники виявили у молдаванина автоматні та пістолетні набої.' 17 вересня.
- . 2017. 'Інфографіка (Результати оперативно-службової діяльності).' 15 червня.
- . 2018a. 'Інфографіка (Результати оперативно-службової діяльності за 2017 рік.'
- . 2018b. 'Набої до пістолета «Glock-34» виявили прикордонники у Range Rover.' 31 січня.
- . 2018c. 'Прикордонники Одеського загону виявили набої в автомобілі, який прибув у контейнері на теплоході.' 19 грудня.
- . 2019a. 'Результати оперативно-службової діяльності Держприкордонслужби.'
- . 2019b. 'Держприкордонслужба фіксує зменшення спроб незаконного переміщення зброї на кордоні з Білоруссю.' 3 вересня.
- . 2020a. 'Загальні результати діяльності за 2019 рік.'
- . 2020b. '(ВІДЕО) Вживані та озброєні – які сюрпризи знаходять прикордонники в автомобілях з американських аукціонів.' 3 лютого.

- . 2020c. (ВІДЕО) "Заряджена" версія JEEP Renegade, але не Trailhawk – прикордонники виявили чергову партію набобів. 4 травня.
- ДФС (Державна фіскальна служба України). 2017. 'Запорізькі митники вилучили у громадянина Туреччини обладнання до РПГ.' 7 березня.
- ДФС у Хмельницькій області (Державна фіскальна служба України у Хмельницькій області). 2018. 'ОБСЕ та ДФС зміцнюватимуть безпеку українських кордонів.' 31 жовтня.
- Європол (Агенство Європейського Союзу зі співробітництва у правоохоронній сфері) / Europol (European Union Agency for Law Enforcement Cooperation). 2015. *TE-SAT 2015: European Union Terrorism Situation and Trend Report (TE-SAT)*. 6 липня. Гаага: Європол.
- . 2016. *TE-SAT 2016: European Union Terrorism Situation and Trend Report*. 20 липня. Гаага: Європол.
- . 2017. *TE-SAT 2017: European Union Terrorism Situation and Trend Report (TE-SAT)*. 15 червня. Гаага: Європол.
- . 2018. European Multidisciplinary Platform against Criminal Threats. Bulletin. Випуск No. 6. Вересень.
- Залізничний районний суд міста Львів. 2019. Справа № 462/2315/19, вирок. 21 червня.
- ICBL (Міжнародний рух за заборону протипіхотних мін / International Campaign to Ban Landmines). 2018. 'Ukraine: Casualties.' *Landmine & Cluster Munition Monitor*. Оновлено 21 жовтня.
- IHS Jane's. 2016a. 'RGD-5 Defensive Hand Grenade.' *Jane's Ammunition Handbook*. 30 червня.
- . 2016b. 'RGN Offensive Hand Grenade.' *Jane's Ammunition Handbook*. 30 червня.
- Кабінет Міністрів України. 2020. 'Деякі питання оптимізації системи центральних органів виконавчої влади.' Постанова № 212 від 11 березня 2020 р.
- Карапик Джована і Гассманн Ремо / Carapic, Jovana and Remo Gassmann. 2018. *Strengthening Resilience in the Western Balkans: Mapping Outreach and Assistance for Small Arms Light Weapons Control*. Федеральне міністерство оборони Австрії.
- Карману Юрас / Karmanau, Yuras. 2016. 'War Turns Ukraine into "Supermarket" for Illegal Weapons.' The Associated Press. 6 серпня.
- Конвенція про заборону застосування, накопичення запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін та про їхнє знищення (Оттавська конвенція). 1997.
- Народна міліція ЛНР (Луганської народної республіки). 2019. 'Заняття з бойової підготовки продовжуються у військах ППО Народної міліції ЛНР' [російською мовою]. YouTube. Опубліковано 26 вересня.
- Мартинюк. 2017. Дослідження незаконних потоків зброї. Briefing Paper. Женева: Small Arms Survey. Квітень.
- Міністерство внутрішніх справ України (МВС України). 2018a. 'Полицейські розкрили жорстоке потрійне вбивство на Донеччині – В'ячеслав Аброськин (фото, відео)'. 15 лютого.
- . 2018b. 'Сергій Князев: Росія озброює бойовиків на Донбасі зброєю, захопленою в українських військових частинах під час анексії Криму (фото, відео)'. 5 вересня.
- Міністерство закордонних справ України (МЗС України). 2014. 'Коментар МЗС України щодо нелегальної передачі Російською Федерацією озброєнь терористичним угрупованням, що діють у Донецькій і Луганській областях.' 18 червня.
- . 2019. '10 Facts You Should Know about Russian Military Aggression against Ukraine.' 19 грудня.
- Міноборони (Міністерство оборони України). 2015. 'Черговий доказ російської присутності на Донбасі.' 8 лютого.
- . 2018. 'Україна готова до серійного випуску різних видів боєприпасів – глава держави.' 9 серпня.

- Національна гвардія Мексики. 2020. 'US Citizen Arrested with More Than 32,000 Cartridges While Trying to Evade Security Inspection' [іспанською мовою]. 19 червня.
- НПУ (Національна поліція України). 2014. 'У звільнених населених пунктах на сході військово-службовці Нацгвардії знайшли зброю російського виробництва (фото)'. 14 серпня.
- 2015a. 'На Донеччині затримано групу озброєних зловмисників, які вчинили розбійний напад на місцеве підприємство (фото)'. 9 травня.
  - 2015b. 'У Добропіллі правоохоронці затримали чоловіка, який спробував підірвати свої сусідів (фото)'. 10 червня.
  - 2015c. 'На Донеччині у відділеннях служби експрес-доставки вилучені бойові гранати та близько 800 набоїв (фото)'. 19 липня.
  - 2015d. 'Співробітники правоохоронних органів вилучили гранату у пасажиря столичного аеропорту'. 23 листопада.
  - 2016a. 'На Дніпропетровщині пасажир рейсового автобуса перевозив у рюкзаку 11 гранат (фото)'. 6 січня.
  - 2016b. 'У прифронтовому с. Тошківка, що на Луганщині, поліцейські вилучили зброю та боєприпаси (фото)'. 2 листопада.
  - 2017. 'В Апостолово працівники поліції в парковій зоні у місцевого мешканця вилучили гранату РГД-5 (фото)'. 10 березня.
  - 2018a. 'Правопорушення здійснені з використанням гранат, гранатометів і вибухових пристроїв'. Ситуаційний центр Національної поліції.
  - 2018b. 'На Хмельниччині поліцейські вилучили у 36-річного чоловіка 3 бойові гранати (фото)'. 10 січня.
  - 2018c. 'Майже пів тисячі набоїв вилучили поліцейські Покровської оперзони протягом святкових днів'. 10 травня.
  - 2018d. 'В Авдіївці місцевий мешканець зізнався правоохоронцям, що він має «небезпечну схованку». 18 грудня.
  - 2019a. 'Поліцейські Хмельниччини зясовують походження мішків з гранатами'. 6 лютого.
  - 2019b. 'На Чернігівщині поліція вилучила арсенал боєприпасів'. 4 травня.
  - 2019c. 'Поліцейські протягом доби вилучили набой та гранати у двох жителів Івано-Франківщини'. 15 червня.
  - 2019d. 'У Семенівці поліцейські, що прибули за викликом на сімейну сварку виявили гранату'. 17 червня.
  - 2019e. 'На Вінниччині поліція вилучила у нетверезого дебошира гранату, якою він погрожував жінці'. 19 серпня.
  - 2020a. 'У Житомирі вибухотехніки поліції вилучили протитанкові гранати'. 21 січня.
  - 2020b. 'На Донеччині поліція та СБУ знешкодили організовану злочинну групу торговців зброєю і попередили можливі теракти'. 16 березня.
  - 2020c. 'На Дніпропетровщині правоохоронці затримали групу торговців зброєю'. 6 квітня.
  - 2020d. 'Слідчі столичної поліції розпочали досудове розслідування за фактом хуліганських дій у супермаркеті у Солом'янському районі'. 15 травня.
  - 2020e. 'Слідчі поліції Донеччини спрямували до суду кримінальне провадження відносно угруповання торговців зброєю'. 25 червня.
- Numbeo. б.д. 'Price Rankings by Country of Cigarettes 20 Pack (Marlboro) (Markets)'.
ОБСЕ (Організація з безпеки і співробітництва в Європі) / OSCE (Organization for Security and Co-operation in Europe). 2020. 'OSCE Expands its Support to Ukraine in Combating Illicit Trafficking of Weapons, Ammunition and Explosives'. 21 січня.

- ОБСЕ СММ (Спеціальна моніторингова місія в Україні) / OSCE SMM (Special Monitoring Mission to Ukraine). 2019. *The Impact of Mines, Unexploded Ordnance and Other Explosive Objects on Civilians in the Donetsk and Luhansk Regions of Eastern Ukraine*. Тематичний звіт. Грудень.
- ООС (Операція об'єднаних сил). 2018. 'Схрон поблизу Торцецька.' Facebook. 15 листопада.
- . 2020. 'Поточна інформація.' Facebook. 30 квітня.
- Официальный источник. 2018. 'Володимир Путін: "Ми повернемо техніку України в Криму українцям. Тим паче вона в жалюгідному стані"' [російською мовою]. YouTube. Опубліковано 11 січня 2018 р.
- Посольство України у Республіці Азербайджан. 2014. 'Віртуальна фотовиставка матеріалів, що підтверджують втручання РФ у події на сході України. Частина 1. Вилучена зброя терористів російського походження.' 14 серпня.
- Прентіс А. і Зверев А. / Prentice Alessandra and Anton Zverev. 2016. 'Ukraine, after War, Becomes a Trove for Black Market Arms Trade.' Reuters. 25 липня.
- Прикордонна поліція Молдови, б. д. 'Report on the Activities of the Border Police у 2019 році' [румунською мовою].
- Прикордонна гвардія Польщі. 2020. 'Statistical Information for 2019' [польською мовою]. Січень.
- Прикордонна поліція Румунії. 2020. 'Evaluation of the Activity of the Romanian Border Police Carried Out in 2019' [румунською мовою]. 17 лютого.
- Рада Євросоюзу (Європейського Союзу) / Council of the EU (European Union). 2018. Council Conclusions on the Adoption of an EU Strategy Against Illicit Firearms, Small Arms & Light Weapons & Their Ammunition. 13581/18. 19 листопада.
- Районний суд Міннесоти у США / US District Court of Minnesota. б. д. 'United States of America v. Paul Kalash: Government's Position with Respect to Sentencing.'
- СБУ (Служба безпеки України). 2014а. 'СБУ ліквідувала канал постачання зброї та вибухівки терористичним групам.' YouTube. Опубліковано 26 травня 2014 р.
- . 2014б. 'На Дніпропетровщині СБУ попередило серію терактів, які готували під керівництвом спецслужб РФ.' 2 вересня.
- . 2015. 'Співробітники Славянського відділу поліції і СБУ затримали "орденоносця" ДНР.' 21 листопада.
- . 2016. 'СБУ викрила великий сховок зброї у Луганській області (відео).' 19 квітня.
- . 2017а. 'СБУ задокументувала черговий факт присутності російських військових на території України.' 13 січня.
- . 2017б. 'На Запоріжжі СБУ виявила великий арсенал зброї і боєприпасів (відео).' 18 березня.
- . 2017с. 'СБУ задокументувала використання бойовиками зброї російського виробництва.' 1 квітня.
- . 2017д. 'СБУ вилучила міни російського виробництва у районі проведення АТО.' 25 квітня.
- . 2017е. 'СБУ затримала торгівців зброєю з району АТО.' 13 травня.
- . 2017ф. 'СБУ виявила у районі АТО заборонені міни, що стоять на озброєні у російській армії.' 16 травня.
- . 2017г. 'СБУ на Волині викрила організовану групу на несанкціонованому зніманні інформації.' 9 серпня.
- . 2017h. 'СБУ виявила додаткові докази залучення Російської Федерації у збройний конфлікт на сході України.' 12 серпня.
- . 2017і. 'СБУ викрила зброю російського виробництва у районі проведення АТО.' 22 вересня.
- . 2018. 'У Києві СБУ викрила групу торговців зброєю вивезеною із АТО (відео).' 20 квітня.

- . 2020a. 'На Луганщині СБУ виявила схрони з арсеналом гранатометних пострілів та російським вогнеметом.' 25 березня.
- . 2020b. 'В Одесі СБУ виявила схованку з великою кількістю боєприпасів поблизу енергетичних об'єктів.' 8 липня.
- Стек Левко. 2018. 'Кримська зброя для бойовиків на Донбасі.' *Крим: Реалії*. 30 січня.
- Сихівський районний суд м. Львова. 2018. Справа № 464/3439/18, вирок. 23 липня.
- Small Arms Survey. б.д. 'Definitions of Small Arms and Light Weapons.'
- Ужгородський міськрайонний суд Закарпатської області. 2015. Справа № 308/9115/14-к, вирок. 31 березня.
- Управління ООН з питань роззброєння / UNODA. 2015. 'International Ammunition Technical Guidelines', 2nd edn. New York: UNODA. 1 лютого.
- Фергусон Дж. і Джензен-Джонс Н. Р. / Ferguson, Jonathan and N.R. Jenzen-Jones. 2014. *Raising Red Flags: An Examination of Arms & Munitions in the Ongoing Conflict in Ukraine*. Дослідницький звіт No. 3. Листопад. Перт: Armament Research Services.
- Флоркін Н. і Кінг Б. /Florquin, Nicolas and Benjamin King. 2018. *From Legal to Lethal: Converted Firearms in Europe*. Звіт. Женева: Small Arms Survey. April.
- Цензор.нет (Sensor.net) 2014a. 'SBU Found Terrorists' Armory in Forest near Army Positions. Photos.' 6 грудня.
- . 2014b. 'Сили АТО отримали черговий доказ підтримки Росією терористів на Донбасі. ФОТОрепортаж' [російською мовою]. 23 червня.
- . 2015. 'СБУ надало новий доказ постачання зброї російськими збройними силами бойовикам на Донбасі.' 23 червня.
- ЦСІ (Центр «Соціальні Індикатори»). 2019a. 'Опитування фокусної групи про сприйняття безпеки і вогнепальну зброю в Україні. Київська спілка ветеранів АТО.' Неопублікований звіт для Small Arms Survey.
- . 2019b. 'Опитування фокусної групи про сприйняття безпеки і вогнепальну зброю в Україні. Львівська спілка ветеранів АТО.' Неопублікований звіт для Small Arms Survey.
- Шіверс С. Дж. / Chivers, C.J. 2014. 'In Ukraine, Spent Cartridges Offer Clues to Violence Fueled by Soviet Surplus.' At War Blog. *New York Times*. 24 липня.
- Шредер М. / Schroeder, Matt. 2014. 'On the Record: Illicit Weapons in the United States.' В Small Arms Survey. *Small Arms Survey 2014: Women and Guns*. Кеймбридж: Видавництво Кеймбриджського університету, сс. 244–73.
- . 2016. *Drips and Drabs: The Mechanics of Small Arms Trafficking from the United States*. Issue Brief No. 17. Женева: Small Arms Survey. Березень.
- , Флоркін Ніколас, Хідер Гергелій, Шумська Олена. 2019. Незаконний обіг стрілецької зброї: сприйняття безпеки та радикалізації в Україні. Неопублікований інформаційний документ. Женева: Small Arms Survey. Серпень.
- Шумська О. і Шредер М. / Shumska, Olena and Matt Schroeder. 2020. *Database of Seizures Reported by the Security Service of Ukraine and the National Police of Ukraine from June 2014 to August 2020*. Неопублікована база даних. Женева: Small Arms Survey.
- Ярош Дмитро. 2020. 'Про "схрони" з БМП, БТР, "Рапірою", "Васильком", 120-ми мінометами, сотнею тонн БК та іншою "всякою всячиною". . .' Facebook. 30 квітня.

Small Arms Survey

Maison de la Paix
Chemin Eugène-Rigot 2E
1202 Geneva
Switzerland

t +41 22 908 5777

f +41 22 732 2738

e info@smallarmssurvey.org

Про Small Arms Survey

Small Arms Survey – глобальний центр передового досвіду, діяльність якого спрямована на формування об'єктивних, заснованих на фактичних даних та політично актуальних знань про всі аспекти стрілецької зброї та збройного насильства. Він є основним міжнародним джерелом знань, інформації та аналітики з питань стрілецької зброї та збройного насильства, до якого звертаються уряди, розробники політики, дослідники та громадські діячі. Центр розміщений у Женеві (Швейцарія) при Інституті міжнародних відносин та розвитку.

У Small Arms Survey працюють міжнародні спеціалісти з дослідження проблем безпеки, політології, права, економіки, дослідження проблем розвитку, соціології та кримінології. Центр також співпрацює з мережею дослідників, партнерських установ, неурядових організацій і урядів у більш ніж 50 країнах.

**Щоб отримати докладнішу інформацію, відвідайте вебсайт:
www.smallarmssurvey.org.**

Публікація організації Small Arms Survey за підтримки Федерального міністерства закордонних справ Німеччини